

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

GAGAUZ YAZAR MİNA KÖSE’NİN ŞİİRLERİ ÜZERİNE İNCELEME

Tuba ÇİMEN

Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

GAGAUZ YAZAR MİNA KÖSE’NİN ŞİİRLERİ ÜZERİNE İNCELEME

Tuba ÇİMEN

Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

KABUL VE ONAY

Tuba Çimen tarafından hazırlanan “Gagauz Yazar Mina Köse’nin Şiirleri Üzerine İnceleme” başlıklı bu çalışma, 03/11/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH (Başkan)

[İ m z a]

Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI (Danışman)

[İ m z a]

Prof. Dr. Şureddin MEMMEDLİ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezimin aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

03/11/2022

Tuba Çimen

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Tuba ÇİMEN

ÖZET

ÇİMEN, Tuba. *Gagauz Yazar Mina Köse'nin Şiirleri Üzerine İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2022.

Bu çalışmada, Gagauzların önemli yazarlarından olan Mina Köse'nin beş şiir kitabında yer alan “vatan” ve “ekmek” konulu şiirler tespit edilerek Türkiye Türkçesi'ne aktarıldıktan sonra şiirlerde yer alan anlamsal içerikler incelenmiştir. Gagauz yazar Mina Köse için vatan büyük önem taşımaktadır. Vatan konulu şiirler halkın toprağı algılayış şekline ışık tuttuğı gibi halkın tarihine ve yaşanmış sıkıntılı günlerin insan zihnindeki betimlemelerine de yer vermektedir. Bu şiirler geçmişin şahitleri için bir hatırlatma görevi görürken, gençler için bir ders amacı gütmektedir.

Pierre Larousse'a göre şiir, dizeler şeklinde yapıtlar oluşturma sanatıdır (1986). Eliot'a göre şiir, en ulusal sanat dalıdır (1990). Bize göre ise şiir; duygu düşünce ve yaşantıların, zihnimizdeki yansımalarının şairler tarafından oluşturulan sözcüklere yüklenen imgesel ve simgesel anlam silsilesidir. Dil içinden seçilen özel sözcükler söz sanatları, ritim, kafiye ve uyumlarla ortaya çıkarılan yazın ürünüdür. Edebiyat; bir toplumun tarihi, coğrafyası, psikolojisiyle yakından ilgilidir. Bu sebeple şiirler incelenirken Gagauzların kültürlerinin yanı sıra tarihi ve yaşayış şekillerine de ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Mina Köse, Gagauz Edebiyatı, Vatan , Ekmek .

ABSTRACT

ÇİMEN, Tuba. *Gagauz Analysis on the Poems of Mina Köse*, Master Thesis, Ardahan, 2022.

In this study, the poems about "homeland" and "bread" in the five poetry books of Mina Köse, one of the important writers of the Gagauz, were determined and transferred to Turkey Turkish, and the semantic contents of the poems were examined. Homeland is of great importance for Gagauz writer Mina Köse. The poems on the homeland not only shed light on the way the people perceive the land, but also include the history of the people and the descriptions of the troubled days in the human mind. While these poems serve as a reminder for the witnesses of the past, they serve as a lesson for the youth.

According to Pierre Larousse, poetry is the art of creating works in the form of lines (1986). According to Eliot, poetry is the most national art form (1990). For us, poetry; It is a series of imaginary and symbolic meanings attributed to the words created by poets of the reflections of feelings, thoughts and experiences in our minds. Special words selected from within the language are the product of literature revealed with rhythms, rhythms and harmonies. Literature; It is closely related to the history, geography and psychology of a society. For this reason, while examining the poems, it has been tried to shed light on the cultures of the Gagauz as well as their history and lifestyle.

Keywords:

Mina Köse, Gagauz Literature, Homeland, Bread.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	
ETİK BEYAN.....	
ÖZET.....	5
ABSTRACT	6
İÇİNDEKİLER	7
SİMGELER VE KISALTMALAR	10
ÖN SÖZ.....	11
GİRİŞ.....	13
1.BÖLÜM.....	15
GAGAUZLAR, MİNA KÖSE’NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	15
1.1.GAGAUZLAR.....	15
1.2.GAGAUZ DİLİ VE EDEBİYATI.....	16
1.3. MİNA KÖSE’NİN HAYATI	17
1.4. MİNA KÖSE’NİN ESERLERİ	18
2. BÖLÜM.....	19
VATAN VE EKMEK KONULU ŞİİRLER	19
2.1. VATAN KONULU ŞİİRLER.....	19
2.1.1. Tarafım	19
2.1.2. Ana Toprağım	20
2.1.3. Respublikam	21
2.1.4. Yüreğimin Toprağı	22
2.1.5. Burada.....	24
2.1.6. Toprağım Anam.....	25

2.1.7. Ne kalır?.....	27
2.1.8. Epitafiya.....	28
2.1.9. Ne İstersen De Bucak	29
2.1.10. Senden Toprağım.....	31
2.1.11. Bir Ecel İkimizde	32
2.1.12. Toprağın Kokusu	33
2.1.13. Benim Türküm.....	34
2.1.14. Bağışlarım Kendimi.....	36
2.1.15. Kısmet Kucağı	37
2.1.16. Gider Kuşlar.....	38
2.1.17. Her bir Kuş Da.....	39
2.1.18. Şükür.....	40
2.1.19. Büyük Bayrak	41
2.1.20. Çok Kere	43
2.1.21. Rus Ağama.....	44
2.1.22. Toprağım.....	45
2.1.23. Üç Değirmen.....	46
2.1.24. Moldovam.....	47
2.1.25. Anlat Anlat.....	48
1.2.26. Selam Sana Toprağım.....	51
2.1.27. Benim Tarafım.....	53
2.1.28. Bucaktır Canımda	54
2.1.29. Fikir Doğması	56
2.1.30. Afganlar	57

2.1.31. Tarafım	58
2.2. EKMEK KONULU ŞİİRLER.....	59
2.2.1. Ekmek	59
2.2.2. Ekmek Trofasının Büyüklüğü.....	61
2.2.3. Başka Ekmek	64
2.2.4. Tuzsuz Ekmek	66
2.2.5. Ne Lazım Bana	67
2.2.6. Ekmek Kokar Eller	67
2.2.7. Umutlar	69
2.2.8. İşçi Eller.....	70
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	73
EK 1. Mina Köse'nin Fotoğrafi	76
Ek 2. İncelenen Eserlerin Kapakları.....	77
EK.3. İncelenen Eserlerin Asılları.....	82
EK 4. Orijinallik Raporu.....	125
EK 5. Etik Komisyon Muafiyet Formu.....	126
ÖZGEÇMİŞ.....	127

SİMGELER VE KISALTMALAR

Akt: Aktaran

Başk: Başkaları

C: Cilt

Çev: Çeviren

M. Köse: Mina Köse

s: Sayfa

S: Sayı

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

Tdk: Türk Dil Kurumu

vb: ve benzeri

Yay: Yayınları

ÖN SÖZ

Her milletin edebiyatı içinde önemli bir yer kaplayan şiirin varlığı çok eskilere dayanmaktadır. Coşku ve heyecanı dile getiren bu ürünler, toplumlarda millî bilinç oluşturan, bireyin mutluluğuna ve mutsuzluğuna ışık tutan, bulunduğu hâlden ve yaşanılan tarihten etkilenen eserlerdir. Kleber Haedens, “Şiir tarif edilebilseydi yüz türlü değil, bir türlü şiir tarifi olurdu(1961) demektedir. Doğan Aksan’a göre “Şiir gerçek içerik, öz, gerekse söze dönüştürme, sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik, yaratı niteliği taşıyan bir söz sanatı ürünüdür(2016).

Mina Köse (1933-1999) yayımlanmış sekiz şiir kitabıyla Gagauz şiirinin en verimli ismidir. Şiirlerinde Gagauz topraklarını ve insanlarını işleyen şair özellikle de köyü Beşalma’ya olan hayranlığını sık sık dile getirir. Şiir kitapları, Kısmet (1973), Kardaşlık (1975), Zabah Zemli (Rusça, 1979), Toprağın Ürek Düülmesi (1983), Umutlar (1988), Tattım Ömürden (1991), Hazır Ol! (1986), Sabanseersin Gün (1990) adlarını taşırlar (Argunşah-Argunşah,2007) Çiftçi bir ailenin çocuğu olan Köse eserlerinde, vatanı ve vatanla bağlantılı olarak toprağı, çiftçiliğı, toprağına verilen emeğı ve Gagauzların hayatlarını etkileyen olayları ustalıkla işlemiştir. Şiirlerinde kullandığı betimlemeler, tabiata ve tabiat unsurlarına yüklenen hissi duygularla tabiatın ve dolaylı olarak diğer unsurların kişileştirildiğı görölmektedir.

Çalışmada Mina Köse’nin beş şiir kitabı içerisinde yer alan “vatan” ve “ekmek” konulu şiirler tespit edilerek, işaret ettikleri durum ve olaylar, insanda oluşturdıkları his anlamsal açıdan incelenmiştir.

Tezimiz; giriş, iki bölüm, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır.

Giriş kısmında çalışmamızın konusu, amacı, önemi ve sınırları hakkındaki bilgiler belirtilmiştir.

Birinci bölümde; Gagauz(Gagavuz) dili ve edebiyatı, Mina Köse’nin hayatı ve Mina Köse’nin eserleri yer almaktadır.

İkinci Bölümde Kısmet (1973), Kardaşlık (1975), Toprağın Ürek Düülmesi (1983), Umutlar (1988), Dattım Ömürden (1991) kitapları içinde yer alan “vatan” ve “ekmek” konulu şiirler tespit edilerek anlamsal açıdan incelenmiş ve tarihte Gagauz halkının yaşamış olduğı siyasî problemlerin şiirlere etkisi belirtilmiştir.

Çalışmamızın Ekler kısmında yazar Mina Köse’nin fotoğrafını, çalışmada incelenen kitapların kapaklarını ve incelenen şiirlerin orijinal Gagauz Türkçesi metinlerini vermeyi

uygun gördük. Böylelikle bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacıların metinlere kolaylıkla ulaşmasını ve Mina Köse'nin fotoğrafına erişmelerine olanak sağlamayı hedefledik.

GİRİŞ

Tezin Konusu ve Sınırı

Mina Köse, Gagauzların son dönem yazarlarından olup, en çok şiir yazan şair olarak ünlenmiştir. Sosyal yaşantısından etkilenecek oluşturduğu çiftçilik ve toprağın yer aldığı şiirlerinde; toprak, emek, vatan, gelenek, dostluk, kardeşlik başlıca kullanılan temalardır. Çalışmada Mina Köse'nin beş şiir kitabı içerisinde yer alan "vatan" ve "ekmek" konulu şiirler tespit edildikten sonra Türkiye Türkçesine aktararak, anlamsal açıdan incelenip, şiirin etkilendiği dönem ve olaylar tespit edilerek izah edilecektir. Gagauz Yeri'nin konumu itibarıyla, komşu devletlerle yaşamış olduğu husumetlerin şiirlere yansıyor yansımadağı bilinmemektedir. Şiirler aracılığıyla Gagauz halkının ve Mina Köse'nin komşu devletlere karşı tutumu aydınlatılacaktır.

Tezin Amacı

Gagauz edebiyatında büyük bir öneme sahip olan Mina Köse'nin tanıtılmasını sağlayıp Kısmet (1973), Kardeşlik (1975), Toprağın Ürek Düülmesi (1983), Umutlar (1988), Dattım Ömürdan (1991) eserlerini Türkiye Türkçesine aktararak doğru bir şekilde anlaşılması amaçlanmaktadır. Mina Köse ve eserleri hakkında Türkiye'de yeteri kadar bilgi bulunmaması bu alanda çalışma yapmayı gerekli kılmıştır. Mina Köse'nin Türkiye'de tanınmaması ve eserlerinin bilinmemesi sebebiyle yazarın tanıtımı, Gagauz Yeri ve Gagauzların yaşayışlarının eserlerdeki kullanımı tespit edilecektir. Bu çalışma yazarın eserlerinde sıklıkla kullandığı toprak, vatan, çiftçilik, emek, kardeşlik, dostluğu, Gagauz halkının tarihini "vatan" ve "ekmek" temaları çerçevesinde yorumlamayı amaçlar.

Tezin Önemi

Gagauz edebiyatında önemli bir yere sahip olan Mina Köse, vatanı ve kardeşliği imleyen, toprağı ve toprağı verilen emeğı betimleyen eserler kaleme alır. Eserlerinde kullandığı temalar ve Gagauz Yeri için yaptığı işlerden sebep Köse, Gagauz halkı için önem arz etmektedir. Çağdaş Türk edebiyatında Gagauz şiiri ve Mina Köse üzerine yeteri kadar çalışma yapılmamıştır. Gagauz halkının sosyal hayatı, tarihi ve vatan sevgisinin anlatıldığı bu eserler üzerine bir çalışma yapılmamış olması böyle bir çalışma yapmamıza olanak sağlamıştır. Mina Köse'nin eserleri üzerine bir çalışma yapılmamış olması yapacağımız çalışmayı önemli hale getirir.

Tezin Araştırılmasında Kullanılan Yöntem

Çalışmamızda Gagauz yazar Mina Köse'nin "Kısmet, Kardaşlık, Toprağın Ürek Düülmesi, Umutlar, Dattım Ömürdan" kitaplarındaki şiirler Mehmet Kaplan'ın "Şiir Tahlilleri" adlı eseri esas alınarak şiir çözümlemesi yapılacaktır.

Çalışmada konu ile ilgili olan kitap, tez, makale ve sözlük gibi kaynaklardan yararlanacaktır. Araştırmaya kaynaklık teşkil edecek örnekler tespit edilecek, lehçeler arası aktarma, şiir inceleme ve anlamsal çözümleme yöntemleri kullanılacaktır.

1.BÖLÜM

GAGAUZLAR, MİNA KÖSE’NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1.GAGAUZLAR

Gagavuz Türkleri, Türk dünyasının batı bölümünde, Moldova’nın güney kısmında; Moldovalıların, Rusların ve Bulgarların arasında “Gagavuz Özerk Cumhuriyeti” adı altında varlıklarını sürdürmekte olan Ortodoks Hıristiyanlığı inancını benimsemiş Türk topluluğudur (Güngör ve Argunşah, 1991:13). Uz Türklerinden ve Peçeneklerle aynı boydan oldukları bilinen Gagavuzların Asya’dan Balkanlar’a göç ettikleri tarih, 11. yüzyıldır (Cin, 2010: 11-50).

Oğuzlara bağlı Gagavuz Türklerinin türlü nedenlerle büyük topluluktan ayrılarak, en geç XI. yüzyıl ortalarında Karadeniz’in kuzeyinde Doğu Avrupa’ya göçtükleri bilinmektedir (Karağaç ve Açıkgöz, 1998).

D. Tanasoglu (1991:6) Gagauzlar, İslam dinini kabul etmek istemediklerinden dolayı Orta Asya topraklarından Avrupa kıtasına kaçmış olan Türklerin torunları olduklarını görüşünü ortaya koymaktadır.

Bugün itibarıyla nüfusu 350.000 kişiyi aşan bir Türk kolu olan Gagavuz topluluğu, Türkçeye ve Türk folkloruna bugün dahi kendi içlerinde büyük bir bağlılık göstermekte ve bu değerlerini korumaktadır. Evlerinde konuştukları dil Türkçe olan Gagavuzlar, İncil’i Türkçe okur, kiliselerinde Türkçe ibadet eder ve Türkçe dua okurlar (Yavuz, 2010: 179)

5 Mart 1995’te yapılan referandum ile Gagavuz Yeri’nin sınırları belirlenmiştir. Buna göre, Gagavuz Yeri; Çadır, Komrat (başkent), Valkaneş şehirleri ile Aleksevaha, Avdarma, Baurçu, Beşalma, Beşgöz, Bucak, Çeşmeköy, Coltay, Çokmeydan, Dezginci, Dudeşti, Etulya, Ferapontevka, Gaydar, Karbali, Kazayak, Kıpçak, Kirsova, Kongaz, Kongazcık, Kotovkoe, Köselia Ruse, Kriet Lunga, Tomay ve Yeni Etulya köyleri olmak üzere 3’ü şehir 29’u köy 32 yerleşim merkezinden meydana gelmektedir (Peker, 1995)

1.2.GAGAUZ DİLİ VE EDEBİYATI

Oğuz Türkçesinin en batıda kalan ve en küçük kolunu oluşturan Gagauzca, Balkanlarda Moldova Cumhuriyeti'ne bağlı Gagauz Yeri'nde, Ukrayna'nın güneybatısında, Odessa ile Romanya'nın Dobruca Bölgesinde, Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda Yunanistan'ın Keserya bölgesinde ve son yıllardaki göçlerle Kuzey Kafkasya ve Kazakistan'daki bazı yerleşim yerlerinde yaşayan Gagauzların konuştuğu dildir(Korkmaz, 2013: 14).

Gagauz Türkçesi, Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ile birlikte Türkçenin Oğuz grubu içinde yer almaktadır. “Bu üç şiveden Türkiye Türkçesine en yakını Gagauz Türkçesidir. Bu dil, birlikte yaşadığı Yunan, Bulgar, Romen, Moldovan ve Rus dillerinden de birçok kelimeyi bünyesine almıştır. Bugün edebi Gagauz Türkçesinin içerisinde çok sayıda slav asıllı kelime bulunmaktadır(Güngör-Argunşah, 1998: 51-52)

Gagauzlar hâkimiyeti altında yaşadıkları devletlerin dillerini öğrenmek zorunda kalmış ve müstakil bir devletlerinin olmaması sebebiyle yazı dilini çok geliştirememiştir. “Gagauz Edebiyatı incelemeye alındığında kütüphaneler dolusu kaynaklara rastlamak mümkün değildir. Fakat zengin bir sözlü edebiyat yer almaktadır(Özkan, 2017: 39).”

Gagavuz edebiyatı, halk edebiyatı ve çağdaş edebiyat olmak üzere iki ana başlıkta incelenmektedir. Gagavuz Türklerinin halk edebiyatı, Anadolu Türk halk edebiyatıyla benzerlik göstermektedir (Güngör, Argunşah: 1991: 16).

Anadolu ve Balkanlar'da yaşayan Türk kültürünün sözlü zenginlikleri olan masallar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri, maniler, türküler, bilmece, fıkralar vb. Gagavuz Türklerince de büyük ölçüde paylaşılr (Özkan, 2017: 43).

Çağdaş edebiyatın oluşmasında Mihail Çakır'ın katkısı büyüktür. “Çünkü Çakır daha 1904 yılında Gagauz Türkçesiyle ilk gazeteyi çıkarmış ve bu dilin bir edebi dil haline gelmesi için ilk meşaleyi yakmıştır(Nayır:1999: 81-82). Gagauz alfabesinin oluşturulduğu 1957 yılını çağdaş edebiyatın başlangıcı olarak kabul edebiliriz. Bu yıldan sonra çağdaş Gagauz edebiyatında öne çıkan isimler; Dionis Tanasoglu, Nikolay Baboglu, Dimitri Karaçoban, Mina Köse, Gavril Gaydarcı, Stepan Kuroğlu, Vasi Filoğlu gibi önemli sanatçıları sayabiliriz.

Gagauz edebiyatına Kiril alfabesinin kabulünden sonra bir canlılık gelmeye başlar. Şiir alanında modern dönemin başladığının işaretini verir. Bu dönemden itibaren şiirler edebî kuramlara uygun, folklordaki birçok türün işlendiği görülmektedir. 1957 yılından itibaren

Gagauz şairleri zengin folklor bilgisi ile donanmış, ayrıca çağdaş Rus, Moldova edebiyatıyla yakından ilgilenen ve Gagauz edebiyatına yeni şiir türleri kazandıran kişiler olmuşlardır. Bütün Sovyetler Birliği'nde sisteme, liderlere, partiye, övgü, çalışkanlık, kolhoz, devlete saygı ve bağlılık, vatanseverlik, aşk gibi temalar Gagauz şiirinde de yer almıştır. Ancak, şairlerin bu temaları ele alışı, görüş ve düşünüş tarzları farklıdır. Şairlerin kimisi bazı temalar üzerinde daha fazla dururken, kimileri ise eksik işlemiştir. Bu farklılıklar şairlerin yaşadığı dönemden kaynaklanmaktadır (Chirli,2008: 271-291).

1.3. MİNA KÖSE'NİN HAYATI

Şair ve yazar Mina Köse 1933'te Komrat'ın Beşalma köyünde doğmuştur. Çiftçi bir aileden gelen Köse, çocukluk zamanlarında çalışmaya başlamıştır. Besarabya bölgesinin devletler arasında el değiştirmesine, savaşa ve açlığa(1946/1947) şahit olmuştur. Açlığın ardından Mina Köse 7. Sınıfı bitirmek için Kongoz'a gitmiş ve bu köyde bir öğretmen olmadığı gerçeği ile karşılaşmıştır. 1950'de Mina Köse Harkov kasabasında işçilik yapmıştır. 1952-1955 yıllarında Köse askerlik vazifesini yerine getirmiştir. Gagauz yazar ve şair Mina Köse 1980'de Gagauzya Yazıcılar Birliğine kabul edilmiştir. Öğrenimini Kışinev Üniversitesinde tamamlamış, öğretmenlik ve müze müdürlüğü yapmıştır(Bulgar,1998:14). Köse'nin kültürü için yaptığı yeniliklerden bahseden Gagauz halkı, Köse'nin müze yöneticiliğine geçtiği zaman müzenin kötü bir halde olduğunu ve Köse sayesinde geliştiğini ifade etmektedir. Okullarda Gagauz dilinin öğretilmemesi üzerine Mina Köse halkı için gerekli gördüğü eğitimi okullarda ve kaleme aldığı eserleriyle vermiş Gagauzlara Gagauz dilini öğretmekte öncü olmuştur. Okulda ve müzede müdürlük yapan Köse, Gagauz halkı tarafından sevgi ve işlerinde göstermiş olduğu başarılarıyla anılmaktadır.

Gagauz şiirinin en verimli şairi Mina Köse(1933-) sekiz şiir kitabı yayımlamıştır. Bunlardan birisi Rusça, ikisi de çocuk şiirleridir (Argunşah,1996: 689)

Köse'nin ilk şiirleri 1959 yılında *Bucaktan Sesler*'de yayımlanmıştır (Argunşah, 1996: 689) Mina Köse ilk şiiri kitabı olan *Kısmet*'i 1973 yılında çıkarmıştır. Sonrasında *Kardaşlık*¹, *Toprağın Ürek Düülmesi*², *Umutlar*³, *Sabansêrsın Gün*⁴ kitapları çıkarılmıştır. M.Köse'nin 1991 yılında çıkardığı *Dattım Ömürdan* son şiir kitabıdır. Ana

¹ Köse, Mina. (1975). *Kardaşlık*. Kışinev.

² Köse, Mina. (1983). *Toprağın Ürek Düülmesi*. Kışinev.

³(1988). *Umutlar*. Kışinev.

⁴(1990). *Sabansaarsın Gün*. Kışinev.

dile duyduğu saygıyı en iyi şekilde eserlerinde dile getirmiştir. Şiirlerinde millî ve insani duygulara geniş yer vermiştir. Ata topraklarını eserlerinde methetmiş dostluk, Gagauz dili, toprak, bağımsızlık, aşk konularını eserlerinde işlemiştir. 2008’de Mina Köse’nin adı okuduğu okula verilmiştir. Kültür Bakanlığı 2001 yılında Köse’nin “Vakitin Soluması” adlı kitabını Latin alfabesine aktararak yayımlamıştır. Gagauzların millî marşı olan Tarafım şiirini kaleme alan Köse, marşta Gagauz Yeri’nin güzelliklerini anlatarak övmektedir. Gagauz millî marşının müziği Mihail Kolsa’ya; sözleri ise M. Köse’ye aittir. Müzik 1995 yılında, sözler ise 1999 yılında resmi olarak Gagauz Yeri Halk Topluğu (Meclisi) tarafından kabul edilmiştir (wikipedia, 2020).

Çiftçi insanlar arasında yetişen ozan, çiftçileri de unutmamış birçok eserinde çiftçilerin emeklerini ve yaptıkları işlerin güzelliğini anlatmıştır. Öğretmen olmanın getirdiği avantajla şiirlerinde özellikle çocuklara, gençlere ve Gagauz halkına öğütlerde bulunarak vatan sevgisini samimi bir üslupla aşılarmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra zor günler geçiren Köse, Gagauzların son dönem şairlerinden olarak geçmektedir. Köse’nin Doğmuş olduğu toprakla bütünleşmesi, şairde vatan sevgisinin oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Gagauzların başarılı şairi Köse, 25 Kasım 1999’da vefat etmiştir.

1.4. MİNA KÖSE’NİN ESERLERİ

“Kısmet, Kardeşlik, Topraan Ürek Düülmesi, Umutlar, Gülümsemää- Diil Günaa, Hazır ol, Düşünmekler, Sabansêêrsın Gün, Vakitin Soluması” adlı şiir, hikâye ve anı türünde eserleri mevcuttur. Gagauz edebiyatının en çok eser veren son dönem şairlerindendir. Şiirleri Gagauz halkında millî bilinç uyandırmasının yanında, okuyuculara Gagauz kültürü hakkında bilgi vermektedir.

Eserlerde birçok konu üzerine şiirler yer almaktadır. Doğada mevcut olan her şey Köse’nin şiirlerinin konusu olabilir.

2. BÖLÜM

VATAN VE EKMEK KONULU ŞİİRLER

2.1. VATAN KONULU ŞİİRLER

Vatan, Arapçadan Türkçeye geçmiş ve Türkçeleşmiş bir kelimedir. Büyük Türkçe Sözlükte “Yerleşmek, ikamet etmek” anlamlarına gelmektedir. İstilahî olarak da; “Bir milletin ya da milletler topluluğunun hayatını sürdüğü belli sınırlar içerisinde bulunan toprak parçasına denmektedir (Akalin ve diğerleri, 2011).

Mina Köse’nin şiirlerine genel olarak bakıldığında, doğrudan ya da dolaylı olarak karşımıza “vatan” çıkmaktadır. Vatan kelimesi Gagauz Türkçesi söz varlığında aynı şekilde yer almaktadır. Bu anlatımların meydana getirilmesinde halkı bilinçlendirmenin yanı sıra toprağa duyduğu vefanın ve sadakatin yansımaları görülebilir. Bir sanatçının millet, memleket ve vatan kullanımı bir siyasetçi ya da politikacıya göre büyük fark taşımaktadır. Sanatçı, tüm hayallerini sanat yapıtında tasvir ederek anlatır. Sanatçı, eserini gerçeklikten yola çıkarak kendi hayal dünyası ile yeniden oluşturur.

2.1.1. Tarafım

*Tarafım sen, tarafım,
Ne güzelsin, korafım
Çok cömertsin sen, toprağım
Gagauz yerim, Bucam*

*Gagauzya hoşluğum,
Çok sevin, koru dostluğum,
Bayrağını yüksek kaldır,
Sen benim pahalı halkım!
İlk adım sende yaptık,
Hem ana da biz dedik,
Kauşu sevdik dinmez,
“Oğlanı” çaldık bitmez.*

Gagauzya, mutlu yerim,

*Vatanımsın sen benim,
Pek işçidir insanın,
Elleri keser altın.*

*Ne zorluk seni kırdı,
Ne zaman dolaştırdı.
Allahım, koru toprağı:*

Gagauz Yeri Bucaa (Köse,1999)

Tarafım şiiri Moldova'ya bağlı Gagauz Yeri'nin millî marşı olup Mina Köse tarafından yazılmıştır. Sözlerinin Mina Köse'ye ait olduğu şiir 1995 yılında Mihail Kolsa tarafından bestelenmiştir. (Anasözü, 2015)

Köse'nin Gagauz Yeri'ne duyduğu hayranlık ve yüceltme duygusu eserlerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Devletin marşını oluşturan şiirinde Köse'nin toprağına bağlılığını ve vatanını algılayış şeklini görmekteyiz. *Ne güzelsin, korafım* edimiyle toprağının süslülüğünü dile getirirken ozan, toprağın cömertliğini belirtmekten geri durmaz. *Gagauzya, mutlu yerim / Vatanımsın sen benim / Pek işçidir insanın / Yelleri keser altın* edimlerinde ozan insana ait bir duyguyu cansız bir nesneye atfederek toprağı kişileştirmiştir. Toprak mutludur çünkü onu tahrip edecek düşünce ve bireylerden uzak olduğu gibi emekçi insanlara yuva olmuştur.

2.1.2. Ana Toprağım

*Doğdu yerim yüreğimde
Güneş oynar üstümde*

*Ana Toprağım- baş türküm
Çıkamaz onsuz hiç sesim.*

*Ana toprağım-bir soluk
Onsuz bana yok doğruluk.*

*Kolay gelir ve güzel
İnsanım da şen gezer*

Ana toprağımdır mutluluğum.

Onun için ben doğdum

...Kimler tavuğu kaz sayar

Başka toprağa severek

Haram ona bu dünya

Gecedir gün yerine... (Köse, 1973: 29).

Mina Köse’de dahil olmak üzere Gagauz şairlerinin sıklıkla kullandıkları tema vatan ve vatani imleyen tabiattır. Şairlerin vatan kavramı konusundaki duygu ve düşünceleri temelde dört kaynaktan beslenir: Eski Sovyet Birliği, Moldova, Bucak toprakları (Gagauz Yeri) ve doğup büyüdüğü yerlerdir. (Özakdağ, 2012: 32-49) *Doğdu yerim yüreğimde/ Güneş oynar üstümde* edimlerinde “yerim” ifadesiyle Gagauz topraklarına bir sahiplik bildirilmektedir. Sahipliğin verdiği mutluluk bireyin dünyayı algılayış şekline yön vererek güneşi kişileştirmesini sağlamaktadır. *Ana toprağım* edimi, sessizlik ile nitelenen insanların özgürlüğünün bir unsuru olarak değerlendirilebilir. Şiirde işlenen vatan sevgisi, vefa Gagauz halkının tarih boyunca karşılaştıkları olayların yansıması olarak görülür. *Ana toprağımdır mutluluğum / Onun için ben doğdum* edimlerinde insanın varlığının amacı yer almaktadır. Ozana göre varlığının temel sebebi “toprak”tır. Şiirin son mısralarında ise öz vatani dışında bir yere sevgi duyanlar eleştirilmekte ve bu dünyanın o kişilere haram olmasını dileyen bir sitem yer almaktadır.

2.1.3. Respublikam

Şu kenarsız al çiçekliğin

En iyi çiçeğisin sen

Kâmil türkülerin

En gür sesisin sen

O doynalarla⁵

Kibar yüzün ile

Bıkmaz işin ile

Seni tanır

Yakın sayar

Yaşar kimler Kamçatka’da

Hem çok dilli de Kafkas’ta.

⁵ Romen halk lirik türküsü

Respublikam,

Ne büyüktür eminim!

Değerlim sensiz ben yokum,

Toprağa da gerçekten ben çokum!... (Köse,1983:8)

“*Kenarsız al çiçeklik*” ifadesi “sınırsız, sonsuz” anlamları taşımaktadır. Uçsuz bucaksız bir bahçeye benzetilen Gagauz topraklarıdır. Metin Erendor (2021) yaptığı araştırmalar sonucu Gagauz Türkleri’nin devletlerinin çok eski zamanlara dayandığını öne sürmektedir. *Şu kenarsız al çiçekliğin/ En iyi çiçeğisin sen/ Kâmil türkülerin/ En gür sesisin sen* edimlerinde cumhuriyetin, ozanın zihnindeki görüntüleri yer alır. *Yaşar kimler Kamçatka’da/ Hem çok dilli de Kafkas’ta*. Köse, doğup büyüdüğü coğrafyanın birçok yer ve insan tarafından bilinip sayıldığını ifade etmektedir. Tarih boyunca türlü devletlerin yaptırımlarına maruz kalan Gagauz Türkleri 1918’de Romenlerin yönetimine girmiştir. Milliyetçilik fikrinin yayıldığı ve baskıların sıklaştığı bu tarihlerde *Romenler ülkelerindeki azınlıklara iyi muamele etmişler* (Erendor,2021:163)dir. Ancak bir devletin himayesi altında kalmak istemeyen Gagauz Türkleri ve diğer milletler başkaldırmıştır. *12 Ekim 1924’te* (Erendor,2021:163) SSCB Gagauzların yaşadığı bölgeyi Romenlerden almıştır. Gagauz halkından bazıları yeni düzenleme ile Romen topraklarında kalmıştır. Romenlerin bünyesinde yaşamaya devam eden Gagauz Türklerine ciddi anlamda asimilasyon yapılmış ve topraklarını terk etmek zorunda kalan Gagauz Türklerinin bir kısmı Özbekistan’a bir kısmı Brezilya’ya bir kısmı Kafkaslara gitmek zorunda kalmıştır. Yaşanılan zorlukların ardında hâlâ güçlü ve geleneklerine bağlı bir millet “sonsuz”dur. Adını gelecek nesillere duyuracaktır. *Respublikam/ Ne büyüktür eminim! / Değerlim, sensiz ben yokum* ediminde bireyin varlığının kanıtı olarak vatan ortaya çıkmaktadır. Türk milletinde Orta Asya Türklüğünden beri vatan fikrinin derin bir mânâsı ve tarihi vardır. Vatan sevgisinin ilk belirtisi insanî ve millî hislerinde başlangıcıdır(Turan, 1997). Ozan, cumhuriyeti (Gagauz Yeri) yoksa kendinin de olmadığını belirtmiştir. Uğruna savaşılabilecek, mücadele edilecek vatan bireyin varlığına delildir. Nitekim Romen yönetimi içinde azınlık olarak kalan Gagauzların, maruz kaldığı yaptırımlar karşısında sergiledikleri cesurca davranış vatandan daha önemli hiçbir düşüncenin olmadığını göstergesidir.

2.1.4. Yüreğimin Toprağı

Var yüreğimde benim toprak

Onun adı Bucak
Dedelerin dedeleri onu sevmiş
Bırakıp, çok uzakta kalan yeri
Şu Varna tarafında...
Var yüreğimde benim toprak,
Değerli olan bizim Bucak
Burada dedem tohum dağıtmış
Çizilere derin ekmiş
Öyle umut büyüsün olsun
Hem kısmetli (bereketli) ömür olsun,
Tohumlar büyüdüğü kadar
Hiç bitmesin senseleler⁶
Kim ilk adımı yaptı burada
Adımları var bugün de daha...
Var yüreğimde benim toprak
Şu genç ve şen bizim Bucak
Altın eli insan onda,
Açık umutla canımda... (Köse,1991:9).

Var yüreğimde benim toprak ediminde şair, kalbinin bir yerinde eşsiz o toprağın yer aldığını belirtmektedir. *Dedelerin dedeleri onu sevmiş/ Bırakıp çok uzakta kalan yeri/ Şu Varna tarafında* mısralarında Gagauzların tarihlerine telmihte bulunmaktadır. Odissos (Varna) kitabının yazarı Yunan asıllı yazar Nicolau (1984) Gagauzların IX. Yüz yılda Avrupa'nın doğusuna geçerek Karadeniz'in batı kıyılarında, Hacıoğlu- Pazarcık (Dobriç) ile Varna arasına yerleştiklerini belirtmektedir. *Bırakıp uzakta kalan yeri* mısrasında Varna'dan çıkışı ve bugünkü toprakların yurt oluşu yer almaktadır. Birey bulunduğu yerden ayrılarak bir yolculuğa çıkmış ve hedefe ulaşmıştır. *Tohum burada dedem dağıtmış/ Çizilere derin ekmiş* edimlerinde bir ziraat söz konusu olsa da esasında ozanın belirttiği bu toprağın yurt olarak benimsendiğidir.

Şiirlerde yan yana gelen kelimeler gelişi güzel seçilmiş kelimeler değildir. Şiir dili, gündelik dilin ötesinde bir kullanımı da beraberinde getirir. Şairin zihninde saklı olan

⁶ Silsile, aile, sülale. Gaydarcı, G. K., & Tukan, B. (1991). Gagauz Türkçesinin Sözlüğü. (İ. Kaynak, & M. Doğru, Çev.) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

anlam kalemiyle gün yüzüne çıkar. Ozan, soyut olan “yürek” ve somut olan “toprak” arasında bağ kurarak okuyucuyu şiirin içine çekmiştir. *Tohum burada dedem dağıtmış* edimiyle ozan şimdi ve geçmiş arasında bağ kurmaktadır. Bugün sahip olunan her şeyin emeği verilmiş ve bedeli geçmişteki (dedeler) tarafından ödenmiştir. *Kim ilk adımı yaptı burada? / Adımları var bugün de daha* edimlerinde bir toplumun tarihine atıf yer almaktadır. Milletleri güçlü kılan eski ve köklü tarihleridir. Birey geçmişine bakarak ders alır ve geleceğe daha emin adımlarla ilerler. İnsanlık kadar eski olan bu topraklar Gagauz halkından izler taşımaktadır.

2.1.5. Burada

Burada benim köküm

Çocukluğum hem de köyüm

Yalpu⁷'nun boycağzında,

Bucak'ımın cancağzında.

Burada dedelerimin

Mezarlık oldu evi

Ninem- dedem çürüdü

Hem babam da oraya düştü

Burada Yalpug kendi

Artık oldu rahmetli

Ne balık ne kenar

Sadece koku, miskin ve ağır...

Burada, buluyorum ben,

Aklımda her bir duman

Hem avlusu sıırıklardan

Çok zorluk da evvelden

Burada hem çocukluğum

Çok geride o kaldı

Yüzümden buruşuklar

⁷ Ukrayna'nın güneyindeki Odessa bölgesinde bulunan bir tatlı su gölüdür.

Kendini dik tutarlar

Burada ben başladım

İlk adım yerde yaptım

Burada, sanırım ki

Adımın son olacak...(Köse, 1991:17).

Köküm edimiyle Köse, tarihinin burada başladığına dikkat çeker. *Çocukluğum* ve *köyüm* edimleriyle bu düşüncesini destekler. Birçok şeyi *Burada* bu topraklarda yaşamıştır. Hayatına dair her şey bu coğrafya sınırları içindedir. Paz’a göre *Şiir Kahramanların hikâyelerini anlatır*(Paz,1995:13). Bir eser sanatçısından bağımsız değildir. Sanatçılar, sanat yoluyla iç dünyalarını insanlara sergilemektedirler. Ozan, hayatının anlamının Gagauz topraklarında olduğunu belirtir. *Burada dedelerimin/ Mezarlık oldu evi* mısralarında toprağın yaşanılanlara şahitliği söz konusudur. Toprak, ozanın çocukluğuna, yaşlılığına ve üzüntülerine tanıklık etmektedir. *Burada buluyorum ben / Aklımda her bir duman* ediminde ozan aklındaki soruları “duman” ile bağdaştırmıştır. Zihindeki cevapsız her soru dumanla örtülüdür. Bu dumanı kaldırıp aydınlatacak cevaplar ise *Burada* Bucak’ta yer almaktadır. Bireyin varlığının temelleri bu yerde atılmıştır. Her tarihi bilgi, hikâye, türkü bireyi bu coğrafyaya bağlamaktadır. *Burada ben başladım / İlk adımımı attım / Burada sanırım ki / Adımın olacak bitki* ediminde ozan ilk adımını bu topraklarda attığı gibi son adımını da burada atacağını dile getirmektedir.

2.1.6. Toprağım Anam

Toprağım anam sen de benim

Öz bakışım, bütün kendim,

Benim derin duygularım,

Fikir içinde kaynağım

İhtiyar toprağım, sen zorluk gördün,

Al kanla sen hep ağladın

Gece-gündüz hep işgalciler

Kısmetliğini hep emdiler

*Kuru dallar gibi ağaçta
Kaldın yirmi iki yılda,
Hem ödünü patlattılar
O jandarmalar yabaniler*

*Yakaladılar tez ağzından
Son lokmanı onlar
Çabuk doysunlar diye
Kalasın ki yanık kabuk*

*Toprağım anam, senden benim
Dünkü açık o düşlerim:
Görmek seni bahçe gibi
Sovyetlerin mutlu günlerini...*

*Toprağım, seninle ben türkü
Çaldım-içtim türlü türlü
Ağlattılar eskileri
Neşelendirir bugünküleri...*

*.. çok derler zorlara bugünkü-
Hem düz hem de eğri-bürü
Ne iyidir o laflar, dostlar
İşe faydadır olanlar!... (Köse,1991:20).*

Kişileştirme yoluyla ozan, görünmez olanla görünen, şey ile düşünce, soyutlama ile nesne arasında bir köprü kurar (Paz,1995:15). Soyut olanı somutlaştırarak okuyucunun zihninde bir resim çizer. Şair toprağa baktığında bakışını, duygularını, kendini bulmaktadır. Yani artık toprak şairin kendisi olmuştur. Toprağının yaşadığı zor zamanları anımsayan Köse, toprak üzerinden halkın çektiği zorluklara da ışık tutmuştur. *Kuru dallar gibi ağaçta/ Kaldın yirmi iki yılda/ Hem ödünü patlattılar/ O jandarmalar- yabaniler* edimleriyle şair ne söylemek istemiştir? Yirmi iki yıl neler olmuştur ve insanlar neler çekmiştir? Bunun cevabı tarihtedir. Gagauz Türkleri 1918- 1940 yılları arasında Romanya yönetimi altında

yaşamışlardır. Şair, bu dörtlüğün satırlarında, toprağın/vatanın yirmi iki yıl çok zorluk çektiğini, ağaçtaki kuru dallara benzeterek yaşanan sıkıntıları dile getirmektedir. *Hem ödünü patlattılar/ O jandarmalar-yabaniler* satırlarında Şairin “jandarma- yabani” olarak nitelendirdiği Romanya jandarmalarıdır. “Ödünü patlattılar” deyimiyle de halka çok eziyet ettiklerini belirtmektedir. *Görmek seni bahçe gibi/ Sovyetlerin mutlu günlerini* edimlerinden Sovyet yönetimine duyulan sevgi ve kavuşmanın mutluluğunu görmekteyiz. Şiiri devamında yer alan mısralarda Sovyet yönetimi ile Gagauz topraklarının kanatlandığı ve eski sağlığına kavuştuğu belirtilmektedir. *Toprağım, seninle ben türkü/ Çaldım, içtim türlü türlü* toprak insanların yaşamlarında yer alan iyi ve kötü her anın yakın şahididir. Bu durumda bir insanı ya da nesneyi bireye yuva yapan ona aktardığımız duyguların bütünüdür. Birey paylaşımında bulunduğu varlıklardan kopmadığı gibi kendini o varlığın yanında güvende hissetmektedir. *Ağlattılar eskileri/ Neşelendirir bugünküleri* mısralarında geçmiş ve gelecek karşılaştırılarak türkülerin bireylerin yaşamışlıklarına göre etkisi gösterilmektedir. Zor zamanlar yaşayan insanlar (eskiler) türkülerde ağlarken zor zamanları görmemiş insanlar (gençler) ise şenlenmektedir. Türkü aynı türküdür fakat hayat aynı hayat değildir. Her birey ezgide kendi dünyasının karşılığını bulmaktadır. Bireyin ezgilerden çıkardığı anlam iç dünyasına göre değişmektedir.

2.1.7. Ne kalır?

Sancı gibi

Sıkar beni

Toprağın hali

Ki zehirli

Biz ne yaptık?

Toprağı yaktık!...

Ya su tuzlu

Yakar onu-

Ve çok yara

Çıkar onda

Olsa dili

Söyler kendi

Tarım ilaçları

(Zehirler)

Kısır eder

Kâmil yeri...

Ve ne kalır

Çocuklara

Ve ne bekler

Bizi daha? (Köse,1991:85).

Köse'nin toprağın anlatıldığı diğer şiirlerine bakıldığında *Ne Kalır?* şiiriyle farklı bir konuya değinilmektedir. İnsanların, çiftçilik yaparken çeşitli ilaçlarla toprağı yaktığı belirtilmektedir. Ozan, bu durumdan ıstırap duymakla beraber kendini ve insanlığı eleştirmektedir. Toprak; kucak açtığı, beslediğı insanlar tarafından tahribata uğramıştır. Köse, basit bir dille kaleme aldığı şiirinde, toprağı hissi bir varlık olarak göstererek ne kadar üzüldüğünü de gözler önüne sermektedir. Toprak için yaşamın belirtisi doğumdur. Mahsul elde edemediğimiz toprak ruhundan uzaklaşmıştır. Bugünkü insanların toprağı vermiş olduğu zarar, uyguladıkları tahribat gelecek nesillerin yaşamlarını tehlikeye atmaktadır. Ozan toprağı yapılan kötülüğün esasında kendilerine yapıldığını *Ve ne kalır?/ Çocuklara/ Hem ne bekler/ Bizi daha?* sözleriyle ifade etmektedir.

2.1.8. Epitafiya

İnanırım ben Bucak'ım

Gelecek öyle zaman

Ölçülmek diye halis

Ebediyen kimdik ikimiz-

Kim senin meralarını

Ve bitmez işçiliğini

Küçüklüğünden iyi bildi

Apaçık söyledi,

Kim seni tamah sevdi

Ve payı sonda kaldı

Kim kâmil güzelliğini

Kesilmez methetti

Kim seni ana bildi,

Koşulsuz sana oğul kaldı,

*Halk dostluğu için kimin
Yüreği her bir çarptı?...
İyi bilirim ben, Bucak'ım
Gelecek öyle zaman
Yatacağım ben toprağında
Dinlenmeye sonsuzluğa,
Değil lazım hiç abartmaya,
Ne çok yaptı Mina-
Yazsınlar kısıcaktan*

“Dinlenir Bucak'ın oğlu”(Köse, 1991:88).

Epitafiya şiiri *Ne Kalır?* Şiirine cevap niteliğindedir. “*Epitafiya*” şiirinin “inanırım” gibi imalı bir kelimeyle başlayışı ve devamında yer alan kullanımlar bu vefasızlığın sonucunda toprağın kıymetinin elbet anlaşılacağını ortaya çıkarmaktadır. İnsanlar meşguliyetlerinden sebep gözlerinin önünde yer alan kıymet verdikleri şeyleri görememektedir. Şairin örneklerle sunduğu toprağın onlara sağladığı sonsuz faydadır. Öyle ki ozan, toplumun uyanışını büyük umutla beklemektedir. Toprağın her daim insanını doyurduğu manasını veren Köse, bedenindeki onca yara ve tahribata rağmen toprağın doğal işleyişinden vazgeçmeyeceğini belirtmektedir. *Kim seni tamah sevdi/ Ve payı sonda kaldı/ Kim kâmil güzelliğini/ Kesilmez⁸ hep methetti/ Kim seni ana bildi, koşulsuz sana oğul kaldı* vatanını seven, koruyan, metheden insanlar vatanıyla bir olmuş ve vatan, bu insanları kazanmıştır. Vatanı, toprağı kendine ana olarak gören insan, toprak nezdinde oğul olarak görülmektedir.

Gelecek öyle zaman /Yatacağım ben toprağında ediminde belirtilmek istenen ölümdür. Fakat ölümün oluşturduğu menfi düşüncüyü vermek istemez Köse, bu sebeple yatmakla bu ayrılışı bir kavuşma olarak yumuşatır. Ozan için elbette bir ayrılış yoktur bilakis o anne olarak gördüğü toprağa kavuşur. *Dinlenir oğlu Bucak'ın* ediminde mezar, dünya yorgunluğunu attığı bir ortam olarak gösterilir.

2.1.9. Ne İstersen De Bucak

*Ne istersen de, Bucak
Say beni küçük çocuk
Zira göğsünden emdim*

⁸ Kesintisiz

Toprağını öptüm senin

Ve kaldım onun payı

Onu dinlemez sayan

Akılsız güzelliğini

Hem zor ecelini

Ne istersen de, Bucak,

Yüreğim her zaman sana sıcak,

Zira toprağından yangın

Yüreğimi besler kızgın

Ben severim bahçeni

Ve bugünkü o sağlığını

Ve severim göğünü

Niyetinin de büyüklüğünü

Ki olası daha güzel

Toz kondurmasın insan

Şu kâmil o sözüne

Halkın dostluğu bakar. (Köse, 1991:96).

Şiirinin konusunu toprağında yangın olan, göğsünden emdiren, büyük niyetli, yüzü sade olan vatan oluşturmaktadır. Bir toprak parçasının insanda bu denli hissi duygular uyandırması elbette mümkündür. Mehmet Kaplan'a göre toprak, Tanrı'yı insana, insanı Tanrı'ya yaklaştırır. Toprak, insan ile Tanrı'nın birbirine yaklaştığı "açık bir nokta"dır (Kaplan, 2018:412).

Ne istersen de Bucak mısraında topraktan gelen her şeyi kabulleniş yer almaktadır. Toprağın konuşma ihtimalini imleyen şiirimizin başlığında teşhis yer almaktadır. Toprağına bir anne gözüyle bakan ozan, *zira göğsünden emdim* mısraıyla bu tespitimizi doğrulamaktadır. Vatanda yer alan her unsuru sevdiğini belirten ozan, tabiatın bir parçası haline geldiğini ifade etmektedir. Şairin, insanlardan bir isteğı vardır bu yüce tarihe toz kondurulmaması, fenalık edilmemesi ve vatanın daha güzel olmasıdır.

2.1.10. Senden Toprağım

Sen verdin Toprağım bana

Dilimde çok insana

Bulayım işçiliğini

Kenarsız cömertliğini

Sen verdin duygu bana

Etrafı da tanıma

Kahıra ilaç bulmaya

Doğruluğa yürek açmaya.

Sen verdin, toprağım, bana

İki el işe koşmaya,

Nasırı sevsin onlar,

Küpeyi nasıl kızlar.

Hem de göz verdin bana

Aklını okumaya

Çok bakma iyilikliğine

Hem ürük⁹ güzelliğine. (Köse, 1988: 90)

Toplumlar farklı özellik ve farklı kültürlere sahip olsalar dahi herkeste aynı manaya sahip bazı nesneler yer almaktadır. Toprak; inanç ve yaşam koşulları içinde insanlar üzerinde birtakım etkiler uyandırır. Bulunduğu yerin koşullarına göre bazen manevi bir anlam taşır bazen maddi. Âşık Veysel (1973) *Benim sadık yârim kara topraktır* sözüyle toprağı sevgili olarak göstermektedir. Köse ise toprağı tek bir anlam yüklemekle yetinmez toprak onun için birçok şeyi karşılamaktadır. Ozan şiirlerinde toprağı bazen sevgili, bazen anne, bazen ise koruyup kollayan bir güç olarak göstermektedir. Ata mesleğinden sebep toprakla kurduğu duygusal ilişkinin payı büyük olsa dahi Köse'nin toprak sevgisinde ve onu ruhi bir varlık olarak algılamasında vatanına olan ilgisi öne çıkar. Toprağın cömertliğine dikkat çekerken *Dilimde çok insana* edimini kullanarak sadece kendisi ya da Gagauz halkı için değil, Türk dilini konuşan herkese sunulan kenarsız (sınırsız) cömertlikten bahsedilmektedir. Toprak, hastalıklara/ sıkıntılara deva olmayı öğretmenin yanı sıra insanlara yardım etmeyi de öğreten bir öğretici olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁹ Yügrük, hızlı giden. Ürük beegir: Yügrük at. Gaydarci ve Koltsa. (1991). age. s.251

Soyut ve somut dertlerine deva olan yer, bireylere dürüstlük aşılar. Toprağa yüklenen bu insani özellikler şairin dünyayı algılayış şekliyle anlam kazanır.

2.1.11. Bir Ecel İkimizde

Tarafım, değerli toprağım

Çok sıra dedim tamam

Eminimsin sen benim

Hem sağlığım, hem kismetim

İyi duyuyorum¹⁰

Yüreğinden her acını

Parçalıyorlar canımı

Gözünden o yaşların,

Çok oldukları için

Körlenirler dereler

Var bazı yerler kısır kalır

Hem nefes de zehirli...

Bırak ben kör sakat kalayım

Sağlığımı sonsuza kadar harcayayım

Fakat sadece ecelim

Senin yüzünü bilsin

Belki o çok karışık

Yaşamaya diye yanık,

Sadece seninle beraber

Hayatı Mina sever(Köse, 1991:10).

“Tarañ” bir kişi ya da yerden yana olmak, orayı desteklemek anlamına gelir. Köse “tarafım” kullanımını “yerim” “mekânım” anlamından daha geniş bir mana ile kullanmaktadır. “Tarañ” ozan için bireyin güvende olduğu, sağlıklı ve mutlu hissettiğı yer

¹⁰ Hissederim halini

olarak karşımıza çıkmaktadır. *İyi duyarım halini / Yüreğinden her acını / Paralarlar canımı / Gözünden o yaşların* edimlerinde toprağın halinden anlayan, acısını hisseden ve hüznüyle hüznlenen bir özne görmekteyiz. Derelerin kuruması ve toprağın kısır kalmasına dayanamayan birey, hüznünü göz yaşlarıyla göstermektedir. *Bırak ben kör sakat kalayım* mısraında bulunan istek hali esasında bir şartı dile getirmektedir. Birey tüm olumsuzlukları kabul etmektedir fakat ölürken son olarak vatani görmeyi istemektedir. İnsanlar hayat içinde çeşitli hayal ve isteklerde bulunur. Fakat ölüm bu isteklerin arasında asla yer almamaktadır. *Sadece seninle beraber / Yaşamayı Mina sever.* Dünyanın herhangi bir yerinde iyi geçirilecek yaşamda gözü olmayan Köse'nin temennisi vatan toprağı içinde yaşamaktır. Bu topraktan ayrı kalmak bireyin ve toprağın ecelini imlemektedir.

2.1.12. Toprağın Kokusu

*Ana toprağın kokusu
Sıcak ekmeğın şu buğusu
Ne hoş oluyor göğsüme
Ondan yüzümün rengine
Bana karşı o çıkar,
Kuşlar hem tohumlar
Daha uyur ve uykudayken
Başığı görür düşünde
Otlar derin soluyor
Cana hoşluk toplanıyor
Küçük yattığım var kırdı
Kara çiftin¹¹ başında,
Saydım düşte kendimi
Büyük adamım hem kavi¹²
Sabanı güttüm küçükten
Eziyetli¹³ boyum ise
Neredeyse hiç görünmez çiziden*

¹¹ Hayvan (öküz)

¹² güçlü

¹³ Yorgun

Demek şimdi de bana

Toprak kokuyor hep ekmek...(Köse, 1983:42).

Bazı kokular insan zihninde yer edinerek bireye iyi ve kötü hatırlatmalarda bulunabilir. Bu gibi hallerde birey ya bir insanı ya da bir anı anımsamaktadır. Köse'nin aklında yer edinen, yüzüne renk veren toprak kokusu ve ekmeğin buğusudur. Şair kırdaki gördüğü aynı zamanda düşlediği manzaraları resim çizer gibi aktarmaktadır. Şiirin çeşitli mısralarında kişileştirme yapan şair, kuşları ve tohumları uyuturken, otlara nefes aldırılmaktadır.

Şair, kırdaki gördüğü şeylerin kendi üzerinde bıraktığı tesiri sürrealist bir şekilde aktarmaktadır. Düşünde kendini güçlü gören Köse, küçük bedeniyle sabanı kullanmaktadır. Gözle görülmeyen, varlığı düş görmeye iten o şeyin topraktan gelen ekmek kokusu olduğu belirtilmektedir.

2.1.13. Benim Türküm¹⁴

Benim türküm bir selam

Çeşme gibi hoş gelen

Türküm cömert bir yürek,

Büyüyor, nasıl saf ekmek

Benim türküm bir bayrak

Götür dostum çok uzak!

Türküm gür demir sesi

Altın ekin deresi

Benim türküm bir kısmet

İçerler dolar pesmet¹⁵

Türküm derin bir yemin

Yazılı taşta çetin.

Benim türküm büyük bolluk,

Onu söyleyelim çokluk!

Türküm benim temiz¹⁶ günler

¹⁴ Şiir "Kısmet" 1973 ve "Umutlar" 1988 kitaplarında yer almaktadır.

¹⁵ Ekmek çeşidi.

¹⁶ Güzel

Kökten kurusun cenkler!

Türküm açık çiçekler,

Arkadaş olsun bütün diller

Benim türküm kemençe

Çalsın o hep böylece

Benim türküm iyilikler

Hayırlı belli işler

Türküm benim iyi sağlık

Bıkmadan çalın onu! (Köse, 1973:30- 1988:38).

Ezgiler, destanlar ve şiirler geçmişle günümüz arasında bağ kuran metinlerdir. Ataların duygu, düşünce ve ruh hallerini aktaran ürünler aynı yurt içinde yaşayan bireyler içinde aynı şeyleri ifade etmektedir. Şair, türkülerin bir selam (barış) olduğunu belirtirken güzellikler getirdiğini de ifade etmektedir. Gerek mensur ürünlerde gerekse manzum ürünlerde anlatımı etkili kılmak için benzetmelere sıklıkla yer verilir. Bazen bunlar kalıplaşmış ifadeler ve deyimlerken, bazen yazar/şair özgün benzetmelerde bulunur. *Benim türküm- bir bayrak* mısraında türkü bir bayrağa benzetilmiştir. Bayrak; *Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan* (Akalın ve diğerleri, 2011) bir semboldür. Şair ezgileri bayrağa benzeterek ezgilerin de bir bayrak gibi millî duygular barındırdığını belirtmiştir. *Türküm gür demir sesi* mısraında ise bu kez türküler demir sesine benzetilmiş gür sıfatı ile de desteklenerek pekiştirilmiştir. Türkülerin demir sesine benzetilerek sesinin her yerde duyulduğu üzerine dikkat çekilmek istenmiştir.

Şiirin içeriği kadar, sunuluşu, cümlelere dökülmesi ve taşıdığı içtenlik de önemli bir yere sahiptir. Bazı şiirlerin başarılı olmasının temelinde ise içerikte yer alan imgeler yatmaktadır. Şklovski'ye göre "İmgenin görevi, taşıdığı anlamı anlayışımıza daha yakın kılmak değil, görüntüsünü yakalamaktır (Şklovski- 1971). Köse'nin "Benim Türküm" şiiri taşıdığı imgeler bakımından zengindir: Cömert yürek, demir sesi, altın ekin deresi, derin yemin, büyük bolluk, temiz günler. Bunlardan hiçbiri gerçek bir durumun aktarımı değil, şairin duyularıyla muhayilesinin karışımıdır.

Müziğin birleştirici gücüne dikkat çekilen şiirimizde, tüm olgular yine ezgilere bağlanmıştır. Bireylerin yaşadıkları olumlu/olumsuz olaylara kaynaklık eden bu eserler, gerçek ve hayal arasında bağlantı kurmaktadır. Köse'nin şiirlerine genel olarak bakıldığında millî bilinci uyandıran, toprak ve toprağı vatan haline getiren unsurlardan bahsedilmiştir. *Türküm benim temiz günler/ Kökten kurusun cenkler* mısralarında güzel günlerin savaşın ortadan kalkmasıyla mümkün olduğu belirtilmektedir. Ülkelerin silahlanarak birbirlerine psikolojik ve fizyolojik olarak uyguladığı bu tahribat en çok ülke insanları tarafından hissedilmektedir. Çalınan bu türkü insanlara güzel hisler yüklemenin yanı sıra, kötü düşünceleri de akıllarından silmektedir.

2.1.14. Bağışlarım Kendimi

Saçlarımın ucuna kadar bağışlarım kendimi

Görüp insanların iyi işini

Öksüz bulsun tam yardımı

Astronot alsın bütün beni

Bağışlarım düzeni, kabul edin!

Yerde- suda yollar açanlara,

Yorulan yolcu kuytu bulsun

Bilgi, zahmet tamah soranlara

Bağışlarım kendimi gençlikle,

Güvey-gelin bulsun kısmetini

Yeni umut kuran güzellikleriyle

Sevenlere öz memleketini

Sonsuza kadar bağışlarım vatana,

Bittiğinde de bağışlarım kendimi

Yeni dostluk, kısmet tadanlara

Bütün dünya yeni hayat bulsun! (Köse, 1973:32).

Bağışlamak; bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek (Akalın ve diğerleri, 2011) bağışlamak, hibe etmektir. Şiirde, insanın vatanı için canını feda etmesi gibi bir olgu doğrultusunda *bağışlamak* tabiri kullanılmıştır. Canını insanların

yaptığı işlere feda eden şair; diğer kıtalarda ise bağışlamasının sebeplerini açıklamıştır. *Bağışlarım düzeni, kabul edin/ Yerde-suda yollar açanlara/ Yorulan yolcu kuytu bulsun kısmetini/ Bilgi, zahmet tamah soranlara* edimlerinde Köse, vatana hizmet edenlere, milleti için zorlu yerlere yol yapanlara, yolculuk edenlere ve bilgilerini vatana hizmet için kullananlara canını bağışlayacağını ifade etmektedir. Sanatçı, öz memleketini seven bireylerin evlenip yeni düzen kurmaları ve bütün dünyanın yeni hayat bulması için sonsuza kadar kendini bağışlamayı temenni etmektedir.

2.1.15. Kısmet Kucağı

Eh sevgili ana Bucağım

Dikenliydi yaşamam,

Zorluk verirdi ağır acın,

Kuru çatlak topracığın...

Nefes alırdı kırların

Yangınlı gövde gibi,

Ne rahatsızdı insanın,

Yoktu güneş köyümde

Bugünse dirilmiş meran,

Kısmet kucağa getiren

Giyindin sen meyveliğe

Hem cömert o bağcılığa

Durduramazsın sesi,

Sevinirken de şiiri

Eh, sevgi ana Bucağım

Eskimez güzel toprağım!(Köse, 1973:34).

Kısmet Kucağı (1973) ile *Doğru Söz*(1983) şiirleri aynı içeriğe sahip olması sebebiyle birlikte incelenecektir. Köse, Bucak hakkında yazarken, şiirlerinde hep bir kıyaslama söz konusudur (Özakdağ,2012:32-49). *Kısmet Kucağı* şiirinde geçmişte yaşanan sıkıntılara ve insanların mutsuzluğu şiirin ilk iki kıtasında anlatılırken, *Doğru Söz* şiirinin ilk üç kıtasında anlatılmaktadır. Toprağın bulunduğu hâl, üstünde yaşayan insanlar tarafından

derinden hissedilerek, acı içselleştirilmiştir. Ozan yaşamın zorluklarını ve yaşanan problemleri *Kısmet Kucağı*'nda *Dikenliydi yaşamam/ Zorluk verirdi ağır acın* sözleriyle ifade ederken, *Doğru Söz*'de *Dururdu açlık yakada/ Bizim o eski Bucak'ta/ Neredeydi rüzgâr yalınlığı/ Çayır içi de dikenli* sözleriyle ifade etmektedir. Çiftçilikle uğraşan bir halkın toprağının çatlayarak kuruması bu halin acımasız yüzünü, insanların isteksizliğini gösterir.

Bugünse dirilmiş meran / Kısmet kucağa getiren (1973) – *Yıllar geçtiler, uçtular/ Salt bir umudu bıraktılar* (1983) mısralarında bir önceki kıtalarda belirtilen durumların aksi yer almaktadır. Kuruyan çatlak topraklar, isteksiz insanlar gitmiş yerlerine canla başla çalışan insanlar, meyve dolu topraklar gelmiştir. Yapılan tasvirlerde geçmiş ile gelecek, eşya ile insan, olumlu duygular ile olumsuz duygular bir arada yer almıştır. Sanıyorum Köse'nin şiirlerini etkili kılan taşıdığı bu düzendir.

2.1.16. Gider Kuşlar

*Bakar kuşlar çoktan güze,
Gider kuşlar dize dize
Başka yerin- başka sığağa
Almaz bizim gibi kucağa*

*Ana toprağım, o tarafım
Oldun, kuşcağız, bir kardaşım
Geldi vakit yola sen başladın,
Bizden sığağa, değerlim, koru!*

*Görürüm ki güçlü yüreğin
Benim yerim senin toprağın
Başka yerin başka sığağı
Almaz bizim gibi kucağa...(Köse, 1973:69).*

Kant'a göre, evrende gördüğümüz her şeyi öncelikle zaman olguları ile mekân olguları olarak algılarız; ancak, zaman da, mekân da dış dünyaya değil, bizim kavrayışımıza bağlı özellikler taşır. (Akt:Aksoy, 1996). İnsan zihni dış dünyadan imajlar edinerek dış dünyanın algılanışına da yön verir. Sanatçı, dış dünyada yer alan, tabiatın iklim değişiklikleri ile kuşların yaşadığı göç hâlini anlatmaktadır. Şiirin esas konusunu ise

göstergelerin ardındaki ana düşünce oluşturmaktadır. *Benim yerim senin toprağın/ Başka yerin başka sığağı/ Almaz bizim gibi kucağa* edimlerinde kuşlara gösterilen sevgi ve içtenlik yer almaktadır. Şiirde özne kuşlar olarak kullanılsa da ozan, Gagauz bölgesinde yaşayan, buraya yolu düşen herkese bir telmihte bulunur. Bu vatanın havası, sığağı ve insanların içtenliği başka yerlerde bulunmamaktadır. Varlığın bu coğrafyada bulduğu sıcaklığı ve gördüğü değeri hiçbir yerde bulamayacağı belirtilmektedir.

2.1.17. Her bir Kuş Da

Her bir kuşta iyi bilir.

Yuvasıdır can yeri...

Nasıl sevmeyeceksin, dostum

Sesini türlü kuşun,

Yurtluğunu çaldığı zaman

Büyük yürekle yukardan

Nasıl sevmemeye toprağı,

Tarağı, kâmil¹⁷ Bucak'ı

Nerde ilk adım sen yaptın

Hem “anne” de sen dedin?

O vatan, ona deniyor

Sadece buradan başlıyor

Adımdan hem o laftan

Burada da o biter!

Her bir kuşta iyi bilir

Yuvasıdır can yeri...(Köse, 1988:10).

Her okuma bize yeni bir şey verir ve şiirin bildirisi sürekli olarak yeni ufuklar açar önümüzde; bu da, sözcükleri alışılmadık bir düzende bir araya getirmesi sonucu, doğacak bütün çağrışımları göz önüne almış olan şairin niyetine göre gerçekleşir (Akt: Rifat, 1996). Anlatıda sanatçı, tabiat ve insan arasında kurduğu hissî yakınlığa tabiat unsurlarını

¹⁷ Güzel

da dahil etmiştir. “*Her bir kuş da iyi bilir/ Yuvasıdır can yeri*” diyen Köse, Bucak’ın kuşlar tarafında dahi yurt olarak benimsendiği belirtilmektedir. *Nasıl sevmeyeceksin, dostum / Sesini türlü kuşun / Yurtluğunu çaldığı zaman / Büyük yürekle yukardan* mısralarında “yurtluğunu çalmak” kullanımıyla bir coğrafyanın yurt oluşuna şahitlik yer almasının yanında bu coğrafyadaki huzur da imleniyor olabilir. Bulunduğumuz coğrafyada mevcut olan her şey bu coğrafyanın bir parçasıdır, onlardan yansıyan her şeyin tek bir gayesi vardır ki o da bize yurdumuzu hatırlatmaktır. Kuş yurdun türküsünü söyler, ağaç yurdun türküsünü...

Anlatıda kullanılan sözde soru cümleleriyle Bucak’a ve Bucak’ın dekoratif unsurlarına gösterilmeyen sevgi, verilmeyen değer eleştirilmektedir. Ozan, insanın ilk adım attığı, çocukluğunun geçtiği ve hayatına dair hikâyelerinin yer aldığı bu yerlerin sevilmemesinin şaşkınlığı içindedir. *O vatan, ona deniyor/ Sadece buradan başlıyor/ Adımdan hem o laftan/ Burada da o biter!* Mısralarında bir coğrafyanın vatan olarak kullanımının sebebi yer almaktadır. O vatan ki, insanın hayatının başlangıcı, varlığının kaynağı ve sonudur

2.1.18. Şükür

*Başkalarıyla beraber
Savaştınız çok yıllar,
Köyümüze kismet bulmaya,
Sefaliğe yolu açmaya*

*Beşalma’nın eski toprağı
Hiç değildi hazır sofr
Ya yamaçlı ya bataklı,
Dövülmüş, sert hem kuraklı...*

*İnandırmak kolay hiç değil,
Böyle bir toprakta
Yakın günde çıkıp olsun,
Güçlü bir yaşamak doğsun*

*Yıllar hızlı uçtu- geçti,
Ne seviyeye bugün vardı*

*Toprağımızın yamaçları
Türkü oldu havaları
Nasıl bir ıfık içeri girdi
Yeni hayat o başlattı
Çiftçi yeni insan oldu
O düşün kısmetini buldu*

*Köprü, bir anıt gibi,
Kır çayırda daha gerildi
Bunlarla siz yaşadınız
Yetenek hem kuvvet bağışladınız.*

*Geçti yıllar kaldı işler
Yeni işler bizi bekler
Tüm insan şükür size,
Çiçek döşer önümüze(Köse, 1988:18).*

Beşalma, Komrat'a bağılı bir köydür. Gagauzlar'ın ünlü yazarlarından olan Mina Köse burada doğmuş ve yaşamıştır. *Şükür* bir teşekkür şiiridir, Beşalma'nın emektarlarına teşekkür yer almaktadır. İnsanların ve toprağın yaşadığı sıkıntıları, zorlukları anlatan sanatçı bu zorluklara karşılık Beşalma'nın emektarlarının vermiş olduğı mücadeleyi anlatır. Burada tıpkı "Toprağım Anam"da olduğı gibi sıkıntılarla geçen bir geçmişin ve Beşalman'nın şimdiki güçlü ve bereketli durumu kıyaslanmaktadır. Beşalman'nın eski, yamaç, perişan, çetin ve kurak sıfatlarının yerini yeni, güçlü, bereketli sıfatları almıştır. *İnandırmak kolay hiç değil/ böyle bir toprakta/ Yakın günde çıkıp olsun/ Güçlü bir yaşamak doğsun* mısralarında geçmişten bugüne Beşalma'nın yaşadığı hızlı ve güçlü değişime bireyin şaşkınlığı yer almaktadır. Köse, sıkıntılı günlerin geçmişte kaldığını belirterek şimdilerde meralarda yahut dağların yamaçlarında türkü söylendiğini ifade etmektedir.

2.1.19. Büyük Bayrak

*Sarıl bana, yüce bayrak
Sarıl, bugünkü şu yaşamaya
İlkyazlar geldiği gibi*

Gerçekliğimiz bunu eder!

Kim beklemez hep ilkyazı,

Yeni, güzel yaşamayı?

Gitsin eski o olanlar

Nasıl kıştan kart ayazlar!

Yeni dünya, yaklaş bana

Ben şükrederim yoluna

Senin yolun büyük kolaylık

Bütün toprağıdır o gençlik!

Sen karanlığı yardım, dağıttın,

İşçilere bir gün doğdun

Bugün ne eder ışığın senin

Fakirleri sevindirdin!

Rusya, nasıl da cömert,

Senden doğdu öyle kısmet!

Sarıl bana, yüce bayrak,

Büyük Lenin'den büyük yaşamak(Köse, 1983:3).

Sovyetler Birliği döneminde görülen geçmişteki her şeyi kötü, Rusları hep büyük ve güçlü gösterme çabaları, Gagavuz edebiyatına da belli ölçülerde yansımıştır (Özkan, 2017). Yeni ve güzel yaşam yeni yönetimle mümkündür. Ozanın nezdinde eski yönetim kış gibi negatif bir anlam taşıırken, Sovyet yönetimi yaza benzetilmekte ve pozitif duygular uyandırmaktadır. Yeni dünya ülkenin üzerindeki karanlığı dağıtmış ve işçilere yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu yeni düzenlemeler, işçiler tarafından gün doğumu olarak algılanmakta ve fakirleri sevindirmektedir. Halkın yaşadığı geçim sıkıntısı, yokluktan sebep, Rusya'nın sağladığı iş ve gıda imkânı, onun cömert olarak görülmesini sağlamıştır.

Lenin 1991 yılında SSCB dağılana kadar kült lider olarak görülmüştür. Kült liderlik, bir kişiye yüklenen insan üstü özellikleri ifade eder. Gazi, Karaburun Doğan, Çakı (2020)'ya

göre, kült liderliğin oluşması için propaganda ortamının sağlanması gerekmektedir. Bu propaganda ortamı lider ve halk arasındaki iletişimi kuvvetlendirmektedir. Liderin halkının yanında olduğu, halkı için çalıştığı ve kendini halkına adadığına dair söylemler yer almaktadır. Kült liderlik kavramı özellikle kendini komünizm ideolojisinde göstermektedir. 1917 ihtilalinden sonra Bolşevikler yönetime ele geçirmiştir. Liderliğini Lenin'in yaptığı ülkede Lenin'i yücelten ve halkın Lenin'e bağlılığını dile getiren marş kullanılmıştır.

2.1.20. Çok Kere¹⁸

Bucak'ım! Ben çok sıra

Tatlı lafı adına

Hep söyledim, andım

Hem sevindim

Göğü ile, değerlim,

Cömert toprağım, boncuğum

Anam gibi,

Açık günüksün sen,

Bucak'ım! Öperim ben

Bugünkü meralarını

Gençlerin baba eli

Öptüğü gibi

Anlıyorum, topracığım,

Daha bitmedi lafım

Senin yorulmaya

Yürek vermeye.

Sadece sensin kurumaz,

İmdat o sızıntım

Hangisinde görmez

¹⁸ Defa

Kahır canım(Köse, 1983:73).

Gagauz şairlerinin en çok üzerinde durdukları konu Bucak toprakları ve bu topraklarda kurulan Gagauz devletidir (Özakdağ, 2012). Ozanların ait oldukları topraklara sevgileri ve bağlılıkları eserlerinde sıklıkla vatan ve vatana ait unsurların kullanımına sebep olmuştur. *Tatlı lafi adına / Hep söyledim, andım* ediminde Bucak'a yapılan övgülerden bahsedilmektedir. Güzel sözlerin odağında Bucak yer almaktadır. Vatana yüklenen hissi duygular aile bireyleri üzerinde yapılan benzetmelerle pekiştirilmektedir. Bir annenin çocuklarına karşı kucaklayıcı yaklaşımı ozanı, vatan ile anne arasında bağdaştırmaya yönlendirir. Vatan aynı bir anne gibi yüce gönüllü, cömert ve değerlidir.

Sanatçı Bucak toprağında yer alan meraları öpmekte ve bunu baba elini öpmeye benzetmektedir.

Şiirin son kıtasında bireyin sadece Bucak toprağında mutlu olduğu ve burada sıkıntı çekmeyeceği yer almaktadır. Öznenin Bucak'ı algılayış şekli bu coğrafyayı onun için açık mekân haline getirmektedir.

2.1.21. Rus Ağama

Küçüğün adım atması için

Büyüğü çalıştığında

O el tez uzatır

Çocuk adımlasın

Ve sonra bildiğini

Hem bol o yüreğini

Cömert ona açar

Asıl diye aga

Açar, neden salt iş

Bizi adam etmiş,

Hem niçin vatan

Can, sayılır anan

Ben şükürüm, ağa

Cömert o eline,

*Geniş Rus yüreğine,
Keskin aydınlığına!*(Köse, 1983:113).

Şiirin başlığı ve Köse'nin birçok şiirinden de anlaşılmaktadır ki Ruslar ve Gagauzlar, kardeş gibi, aralarında hiç sorun olmadan yaşayan iki millettir. *Küçüğün adım atması için/ Büyüğü çalıştığında/ O el hemen uzatır/ Çocuk adımlasın* ediminde Gagauz halkı zor duruma düştüğünde yardım eli uzatan Ruslar tasvir edilmiştir. Köse'nin Rus milletine duyduğu minnet ve şükran *Ben şükürüm, ağa / Cömert o eline / Geniş Rus yüreğine / Keskin aydınlığına* sözlerinde görülmektedir. Gagauzların zor günlerinde Rus milletinden gördüğü destek, ellerinin ve yüreklerinin cömertliği iki halkı kardeş gibi yakınlaştırmıştır. SSCB'nin içinde birçok ırktan millet yer almaktadır. Bu milletler her alanda etkileşim içine olmuş ve yardımlaşmıştır. Rus milletinin diğer halklara karşı sergilediği içten tavır, Rus olmayan milletlerin sevgilerini kazanmalarını sağlamıştır.

2.1.22. Toprağım

*Ben Bucak'ta doğdum, büyüdüm
Bu çok güzel toprak benim.
Bucak payı Moldova'nın bir parçası
Kâmil respublikamızın¹⁹*

*Moldoviya²⁰ da hep benim,
Gerçek ana, değerli evim.
Moldoviya da bir payı
Çok büyük toprağın hem çok değerli*

*Sovyet onun adı,
O çok halkı kardeş yaptı
Ruslar, uzaktaki Yakutlar
Bir ananın çocukları!*

*Bu büyük toprak da hep benim,
Senin, onun hem hepsinin*

¹⁹ Cumhuriyetimiz

²⁰ Moldova'nın Sovyetler Birliği döneminde kullanılan ismi.

Kim bugün biliyor altın adı

Onlar Sovyet 'tir adamı! (Köse, 1983:39).

Bu eser Köse'nin doğumunu, yaşamını, vatan sevgisini ve kardeşliği nasıl birleştirdiğini göstermektedir. Burada doğan ve büyüyen şair tüm varlığı ile bu büyük toprağa ve değerli cumhuriyete bağlıdır.

Şiirin son iki kıtası *Rus Ağama* şiirinin muhtevasıyla benzerlik gösterir. Sovyet yönetiminin, birleştirici gücü ve bünyesinde yaşayan halklara karşı olumlu davranışı Rusları uzaktaki Yakutlara dahi yakınlaştırmıştır. Octavia Paz'a (1995) göre; çeşitli azınlıkların bir arada yaşaması, aralarındaki iletişimi engellemez, tam tersine pekiştirir. Kalabalık ve çeşitli gruplar arasındaki bir ilişkiler ağı elle dokunulmaz nitelikte ama, gerçek bir doku oluşturur. *Bucak'ta doğdum büyüdüm/ Bu çok güzel toprak benim/ Moldoviya da hep benim / Gerçek ana, değerli evim/ Bu büyük toprak da hep benim/ Senin, onun hem hepsinin mısralarında en küçük olandan büyüğe doğru sıralanışı yer almaktadır. Gösterilen işaretlerden hareketle şiirin reaslit ve ideolojik amaçla yazıldığı düşünülmektedir.*

2.1.23. Üç Değirmen

İçinde Beşalma'nın

Küçüklüğüm benim kaldı.

Köyümün eski günü

Kırk iki değirmen bildi

Kargalar gibi onlar

Etrafa konuştular,

Mumlar gibi şamdanda

Köyümün baş ucunda

Değirmenler, yoluk- kırık

Dizilmiş yanık

Beşalma'nın düzlüğüne

O çirkin de açlığına

Kördü köyümün gözü

Hastalığa yoktu çözüm

Ezilmektendi dertleri,

*Şimdi ayakta hemen
 Kaldı üç sade değirmen.
 Kalanı düne battı
 Eziyet mezarına yattı
 Bak onlara müzede
 Günlük tüter resimde
 Üç değirmen kırdı diri
 Yarınki güne girer
 Ki görsün Beşalmanı
 Kismetli hem de şanlı(Köse, 1983:46).*

Köyünün tasvirini yaptığı Üç Değirmen şiirinde Köse, köyün uğradığı tahribat üzerinden vatana sevgiyi işlemektedir. *Köyümün baş ucunda/ Değirmenler yoluk-kırık/ Dizilmiş yanık/ Beşalmanın düzlüğüne/ O çirkinde açlığına* mısralarında savaşın yıkıcı etkisine değinilirken insanların karşılaştıkları zorluklar da anlatılmaktadır. Çirkin (büyük) açlık çeken insanlar, hastalıklarına deva bulamamaktadır. Yaşanılan tüm sıkıntıların sebebi ise candarların²¹ eziyetleridir.

Zor zamanları atlatan Beşalma topraklarında şimdi ise yalnızca üç değirmen bulunmaktadır. Eski o günlerin fotoğrafları müzelerde yer almaktadır. Köse; insanları, bilgi alıp Beşalma'nın şanını görmeleri için onları müzeleri ziyaret etmeye yönlendirmektedir.

2.1.24.Moldovam

*Şu toprağım, Moldovacığım
 Güzelliğin güzelciğim,
 Karda o bir salkım,
 Neyle ünlenmiş:
 Çalışkanlığı becerikliği
 Ömrü de kismetli
 Türküsü öter öyle
 Sevinsin bütün dünya!...
 ...Gururlanırım ben, köşem*

²¹ jandarma

Kırların- kilim güzel
Umutlar gerçek oldu,
Ne kismet bize doğdu!
Planlarım açık, hoşlu-
Komunizmaya doğru!
Bırak böyle gitsin- olsun,
Topracığım çiçek açsın!
Söylesene, dost, bana
Var mı nasıl sevmemeye,
Bu toprağı çok öpmeye
Hem ona şiir örmeye?(Köse, 1983:115).

Gagauz şairleri vatanı geniş bir şekilde ele alıp işlemişlerdir. Onlar için Sovyetler Birliği, vatanın en büyük olanı, ikincisi (az da olsa) Moldova, üçüncüsü, üzerinde en çok durulan Gagauzların yaşadığı Bucak toprakları, bugünkü Gagauz Yeri ve dördüncü en küçük olanı kendi köyleri, kasabaları ve şehirleridir (Özakdağ, 2012). Şairlerce farklı isimlerle anılsa da işlenen tema vatandır. “Moldovam” şiirinde doğadan alınan semboller bir mekânla özdeşleştirilmektedir. Moldova’nın sahip olduğu güzellikler insanı ruhen doyurmaktadır. Komünizmin getirdiği eşitlik kırları güzelleştirmiş, umutları gerçekleştirmiş, coğrafyanın her yerinde çiçekler açtırmıştır. Sayısız güzelliklerin yer aldığı Moldova topraklarına duyulan sevgiyi pekiştirmek için ozan sözde soru cümleleri kullanmıştır. *Var mı nasıl sevmemeye, Bu toprağı çok öpmemeye, Ve ona dua etmemeye?* Ozan esasında yapılan tüm eylemlerin Moldova’nın hakkı olduğu ve güzelliklerinin takdir edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

2.1.25.Anlat Anlat

Anlat, anlat yanmış adam
Ne geçirdin hayatında
Çıkar yüze bilsin insan
Ne kahırlar seni sardı

Anlat gece hem de gündüz
Korkma, bugün gizlenme
Hem konuşma sessiz, boğuk

Sanki varırsın mezarlığa

Zenginlerden doğan

Anlat kara günü-zını²²

Ve pek emdi o kanını

Hem sağlıcağın tez kurudu.

Anlat cengi, vatan cengi

Nasıl faşist ömür kıydı

İnsanları diri yedi,

Ama kendi de geberdi

Anlat sen başsızlığı, zoru,

Şu Stalin'in emirleri

Senin son ekmeğinin

Evinden çalındığını

Anlat büyük kuraklığı, açlığı

İnsanın sinek kadar kaldığı

Rüzgarlar düşürürdü onu

Her trofa²³ altını geçti

Anlat kolhoz doğuşunu

Onun yavan sofrasını,

O yevmiyesiz günlerini

Hem tavandan hep boş yeri

Gece anlat, gündüz anlat,

İçki sağlığı yakar

Çocukların ahmak²⁴ doğmaların

²²Kapkaranlık

²³ Ekmek kııntısı

²⁴ Sakat

Kendimizde var kabahat

Tamahlığın var olduğunu anlat-

Gözü doymaz yüzü bilmez

Hem var sırça yalancılık

Bu değil şaka, kendi geçmez...

Anlat, çok zor görmüş, anlat

Bilsin gençler hem çocuklar,

Ki can yiyerdir bürokrat

Perestroykadan²⁵ kaçır...

Anlat, anlat iyilik için,

Taze nefes insan içsin!... Köse, 1991:115).

Toprak insanların geçimini sağlamasında yardımcı bir etken olmasının yanı sıra onlarda manevi bir anlam taşımaktadır. Birey için toprak bir ev, yuvadır. İnsan ile toprak arasında hissi bir bağ kurup toprağı kutsallaştıran ise ataların buralarda can vermiş olmasıdır. Cengiz Aytmatov'un Gün Olur Asra Bedel eserinde mezarlıkların tahrip edilmesi esasında belleklerin tahrip edilmesini ifade etmektedir. Birey atalarının mezarlarını görerek geçmişte yaşanan o zor zamanları hatırlayarak böylece geleceğin sağlam temellerini atmaktadır.

Şiir İkinci Dünya Savaşı (1939-1946) yıllarını kapsamaktadır. Ozan şiirini, savaşın yıkıcı etkilerine maruz kalan insanların gözünden anlatmaktadır. *Anlat kara günü-zını* ediminde bireyin içinde bulunduğu sıkıntılı durumda mekânı algılayış şekli gösterilmektedir. Gecenin insan zihninde oluşturduğu olumsuz izlenim “zın” ile desteklenmektedir. Geçmişteki insanların yaşadığı zorluklar ozanın muhayyilesiyle birleşmektedir. *Anlat cengi vatan cengi/ Nasıl faşist ömür kıydı* ediminde ozan herhangi bir devleti belirtmeden insanlara yapılan ırkçılığı eleştirmektedir. Faşistlik yaparak insanlara zulmeden kişilerin sonlarının ölüm olduğu ifade edilmektedir.

İkinci dünya savaşının yıkıcı etkileri hem cephede hem de cephe gerisindeki insanlar üzerinde derin izler taşır. Cephe gerisindeki insanlar savaştaki eşlerini düşünürken aynı

²⁵ Yeniden inşa etmek

zamanda da açlık ve kıtlıkla mücadele etmiştir. *Anlat büyük kuraklığı, açlığı / o vakit kişi sinek kaldı / Savururdu rüzgâr onu / Her trofa altını geçti* mısralarında yaşanan yokluğun büyüklüğü görülmektedir. “trofa” Gagauz Türkçesi söz varlığında ekmek kırıntısı anlamına gelmektedir. Yaşanılan zorlu hayat içinde bireyler ekmek kırıntısına muhtaç kalmış ve rüzgârın savuracağı kadar zayıflamıştır.

O eski zor günler geride kalsa dahi bireylerin bu günleri unutmaması gerekmektedir. Ozan şiirinde kullandığı başlıkla ve *Gece anlat gündüz anlat* edimlerinde o günleri yaşayan insanlara seslenmektedir. *Bilsin gençler hem uşaklar* mısraında anlatmanın amacı belirtilmektedir. Ozanın yaşanan açlığın ve maruz kalınan faşistliğin, gençler tarafından bilinmesini istemesinin sebebi öc almak değil, unutulmuş her kötülüğün tekrar edeceği düşüncesidir.

1.2.26.Selam Sana Toprağım

*Severim ben Bucak'ı, toprağı,
Sofra kuran bana
Çocukluğumdan geniş geniş
Terli biten işi*

*İşe diye suvarım kol
Ki methetmeye, toprağım, seni
Pahalasın, brey, yüreciğime
Nasıl ana evladına*

*Kırlarda olan işlere
Saygı duyarız
Kanat verirsin canıma
Boncuk takıyorsun şiirime*

*Selam, toprağım, keskin sesli
Ne günlerin senin geldi
Kâmil türkû gibi oldun
Umutlarımı hep doyurdun!*

Severim ben seni, anam
Çünkü çok dilde var bugün uşağın
Güzel hayat yaşamaya
Kurdun candan sen onlara!(Köse, 1991:91).

“Selam Sana Toprağım”ı yazarken Köse, memlekete tabii olma fikriyle yola çıkmıştır. Memlekete ve memleket insanına ait unsurları idealist ve didaktik bir nitelik kazandırmadan sunmuştur. *Selam Sana Toprağım*’da öne çıkan unsur düşünceler değil, duygulardır. Bu duygular bireyin hayat tecrübelerinin sonucu ortaya çıkmış hissiyatlardır. *Kırlarda olan işlere/ Saygı duyarız/ Kanat verirsin canıma / Boncuk takıyorsun şiirime* edimlerinde özne Bucak’tır. Şiirlerinin konusunu coğrafyadan alan sanatçı, şiirlerinde yer alan vatan temasını şiirleri süslemek olarak görmektedir. Bu duygu yoğunluğu içinde Bucak toprağı ve halkı arasındaki münasebeti en güzel şekliyle ifade eder ozan. Dış dünyadan ziyade Bucak’ın kucaklayıcı tavrı bireyle arasında bir bağ kurmuştur. *Selam toprağım, keskin sesli / Ne günlerin senin geldi / Kâmil türkû gibi oldun / Umutlarımı hep doyurdun* Köse şahsî hayat tecrübesini dış dünyanın nesnel verileri ile harmanlayarak betimlemektedir. *Keskin sesli günler* bağdaştırmasında ifade edilen sıkı ve yoğun çalışma halidir. Çiftçilikle geçinen insanlar için ilkbahar ve yaz mevsimleri yoğun geçmektedir. Bu sebeple insanlar hep bir aradadır. İşlerin çokluğu insanlara umut vadetmektedir. *Severim ben seni anam / Ki çok dilde var uşağın* edimlerinde Köse kişileştirmeye yeni bir boyut kazandırmış ve Bucak’ı ana olarak kullanmıştır. Burada “ana” toprak anayı ifade etmektedir. Ramazan Korkmaz’ın evrenin gizli bir ruhu olduğu ve onu kuran canlı cansız tüm varlıklara sindiği düşüncesi (2014) insanların tüm bu varlıklara karşı ölçülü ve saygılı olmasını sağlamaktadır. Toprağa yüklenmiş olan anne arketipinin tasavvuru olan şiirimizde, toprak, koruyan, kollayan, besleyen (doğuran) varlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anne arketipi... “Annelik” ile ilgilidir: dışının sihirli otoritesi; aklın çok ötesinde bir bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, büyüme, bereket ve besin sağlayan; sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri, yararlı içgüdü ya da itki; gizli, saklı karanlık olan, uçurum, ölümler dünyası, yutan, baştan çıkaran ve zehirleyen, korku uyandıran ve kaçınılmaz olan (Jung, 2020)dır.

Bakıp büyüten anne (toprak) birçok halka kucak açmış ve onlara yurtluk etmiştir.

2.1.27. Benim Tarafım

Bucaktır kendi

Oda dizili

Dünya güzelliği

Canın hafifliği

Çekerim²⁶ Türkü

Öperim göğü

Bucak'ın üstünden

Yıldız önünden

İşin çiçekliği

Yardım keskinliği

Büyüyor Bucak'ta,

Kismet toprakta

Ne hoş tarafım,

Kâmil korafım

Dostluk, içinde

Kardeş özünde

Ben can yerimde

Tutuyorum seve

Ana toprağımı

Sönmez hoşluğumu(Köse, 1991:6).

“Benim Tarafım” bir varoluş şiiridir. *Çekerim türkü* ediminde türkü söylemekten bahsedilmektedir. Türkü kelime anlamı olarak; *hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume*(Akalin ve diğerleri, 2011) olarak tanımlanmaktadır. İnsan yaşamına nüfuz eden ezgiler onların sevinçlerine, kederlerine yakından tanıklık etmektedir. Öyle ki insan ruhi problemlerinde şifayı müzikte bulur hale gelmiştir. Deryck Cooke’a (2008) göre, besteciler ve müzisyenler, bu yapısal örüntülerden yararlanarak

²⁶ söylerim

belli duyguları iletirler. Bireyin yaşadığı ruh hali içinde ezgiler yeryüzü ve gökyüzü arasında bir köprü kurmuştur. Şiirin muhtevasına bakıldığında söylenen türkünün karamsar düşünceleri ortadan kaldırdığı görülmektedir. *Kâmil korafım / Dostluk içinde / kardeş özünde* ediminde koraf kullanımı ile Bucak topraklarının süslü olduğu belirtilmiştir. Bu topraklarda yaşayan insanlar arasında bir husumet olmadığı gibi aralarında “dostluk” yer almaktadır.

2.1.28. Bucaktır Canımda

*Su değildir damarlarımda
Akar bıkamaz, hem de kaynar
Çok kuvvetler var orada
Ki uykusuz kalır, kalır...*

*Onlar açık o gününden,
Bucak'ın çok cömertliğinden,
Onun hem büyük çalışmasından
İnsan da pek sevmesinden.*

*Su değildir damarlarımda
Akar bıkamaz hem de çeker
Güzel Bucak'tır canımda
Bir genç bahçe gibi açar!*

*İyilik güçlü- güçlü dostluğa
Tatlı tatlı da dilliliye
Ve “şükür” çok düşer demeye
Sovyetin o büyük kuvvetine²⁷*

*Bizi zordan kurtarana,
Kısmet hem büyük açanına
Küçük hem büyüklerine,
Gagauz'un insanına*

²⁷ Gücüne

*Bucak'ım! Geldi güzel vakit,
Ki görmeyesin sen hiç kıt:
Bahçen doludur gülfatma
İsteklisin şimdi yaşamaya!*

*Bugünkü halin ve gür sağlığın
Bu yüreciğime göredir*

*Ne çok doğru açık yola
Ana toprağım, mutlu çıktın
İşlerin hem yarattığın
piyetlerimde²⁸ hep açsınlar,
İyiliklerin hem insanlığın
Beni tamah hep sarsınlar*

*Su değildir damarlarımda
Akar bıkmaz hem de dırter
Bucak bütündür orada*

Uygun piyetler benden ister(Köse, 1983:40).

“Bucaktır Canımda” şiirinin daha başlığında ozanın kendinden üstün bir varlığa duyduğu hissiyat görülmektedir. “Bucak” kelimesi tek başına kullanıldığında, dünya üzerinde yer alan bir kara parçasını temsil eder. Onu ozanda canlı bir varlık haline getiren insanlara can veren kan yerine konmasıdır. *Çok kuvvetler var orada* ediminde vatanın yaşanılan onca zorluğa karşı gösterdiği güçlü tavır ifade edilmiştir.

Vatanı bireyin gözünde değerli kılan, yücelten bireyin varoluşunun, vatanın varlığına bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. *Güzel Bucak'tır canımda / Bir genç bahçe gibi açar!* Bucak'ı kişileştiren ozan, doğadan doğaya aktarım yapar. *Ve “şükür” çok düşer demeye / Sovyet o büyük kuvvetine* mısraında içinde bulunulan hale ve güçlü Sovyet devletine teşekkür yer almaktadır. Sovyet yönetimi sayesinde kötü günler bitmiş ve yeni yaşamın temelleri atılmıştır. Bu teşekkür sadece Sovyet yönetimine değil, güzel günlerin

²⁸ şiirlerimde

gelmesine olanak sağlayan büyük- küçük herkese Gagauz milletinedir. *Bucak'ım geldi güzel vakit / Ki sen hiç görmeyesin kıt* ediminde ozan vatan toprağı için temennide bulunmaktadır. İçinde bulunulan durum ozan tarafından *Gür sağlık* olarak nitelendirilmektedir. Ozanın temennisi vatanının güzelliğinin ozanı sarması ve eserlerine etki etmesidir.

2.1.29.Fikir Doğması

*Sanki bukvalığı²⁹ açtım
Ben o vakit kıra çıktım
Giriştiydim okumaya,
Çiftçiliği yavaş sökmeye*

*Niçin her yılda insan
Bereket için terler
Niçin yokmuş bir örneği
Çiftçiliğin bu dünyada?*

*Ekmeğinde büyüklüğünü
Her kırdı kendim gördüm
Orada aç kaldığımda
Bucak'ımın çok kıtlığında*

*Sanki bukvalığı açtım
Ben kıra çıktığım vakit
O zamandan beri*

Sonuna kadar hep fikir çektim (Köse, 1991:91).

İnsanların bazıları için kitap, yeni bir dünyanın giriş anahtarıdır. Onlar *Sanki bukvalığı açtım/ o vakit kıra çıktım* ediminde olduğu gibi kitap ile yaşanan mekânsal değişimi yaşar ve öğrenme ihtiyaçlarını giderirler.

Özne kitabı okumasıyla kırlarda yolculuk etmiş, çiftçiliği sökmüştür. Şairi kırlara yönlendiren şey ise çiftçiliği anlama isteğidir. Birey evreni bir edebiyatçı gözüyle değil bir çiftçi gözüyle algılamaktadır. *Niçin her yıl insan / Bereket için terler/ Niçin yokmuş*

²⁹ Alfabe kitabı

*bir örneği / Çiftçiliğin bu dünyada?*Toprak yaşama olan sevgisini her kışın ardından tekrar doğarak gösterir. İnsanlar onun üzerinde yaşayıp, ondan fayda sağladıkça toprak bu durumdan haz alır. Yaşam, diğer canlılar ile arasında bağ kurarak mümkündür. İnsan toprağa, toprak insana mecburdur. Toprak bünyesinde türlü zenginlikler barındırmaktadır. Fakat bu zenginlik sadece onu anlayan bireyler tarafından keşfedilebilir. Toplumumuzda bu bireyler ise çiftçilerdir. Ozan, şiirinde çiftçiliği öğrenmeye ve anlamaya çalışmaktadır. Lâkin asıl öğrenmek istediği toprağın dilinden, halinden anlamaktır.

2.1.30.Afganlar

“Afganlar” için lafım

Hem sancım, hem de yaşım

Ne geldi başımıza

Bugün ayıp yüzümüze

Yabancı şu toprakta

Eziyet düştü çok oğullara

İşte gezerler onlardan

Ya gözü kapatılmış

Ya değnekle sokakta

Ya bir kolla orada,

Var başka da kusurda

On beş binse mezarda

Hangi can/da dayansın

Anaya kolay olsun

Ne zaman gözü onun

Kuruyacak bundan sonra dostum,

Oğlunu gömdüğü zaman

Görmedi o yüzünü

Oğul düştü eve saklı

Nasıl Kostimiz Bodur

Teneki ile sarılı?

Düşmandan kurtulmadı

Bugün de can yakar

Köye girdi kahır

Üstünde durur

Hangi taş dayanıyor?(Köse, 1991:103).

24 Aralık 1979/ 15 Şubat 1989 yılları arasında SSCB, Afganistan savaşları yapılmıştır. Afganistan'daki Marksist hükümet SSCB'yi davet etmiş ve 9 yıl sürecek olan savaşın fitilini ateşlemiştir. Şiirin başlığı sanılanın aksine coğrafi olarak Afganistan devletini karşılamamaktadır. 1979-1989 yılları arasında SSCB'nin idaresinde Afganistan'da savaşan Gagauz Türklerini ifade etmektedir. Günümüzde hâlâ Gagauz Özerk Bölgesinde bu kişilerden Afganlar olarak bahsedilmektedir. “Afganlar” şiiri 1982 yılında Afganistan'da Rus ordusunun saflarında savaşırken ölen Kosti Bodur'a ithaf edilmiştir (Argunşah, 1996). *Yabancı şu toprakta / Şehit düştü oğullar* mısralarında “yabancı” olarak belirtilen toprak Afganistan topraklarıdır. Birçok genç burada canları pahasına savaşmış ve toprakları için şehit olmuştur. On beş bin insanın vefatıyla sonuçlanan bu savaşın asıl ıstırabını geride kalanlar, analar çekmektedir. Onlar gencecik çocuklarını yüzlerini göremeden toprağa vermiştir. Yaşanılan bu elim hadise köye kahır ve unutulmayacak bir acı hatıra bırakmıştır.

2.1.31.Tarafım

Tarafım, çatlak yerim,

İkimiz güne evli

Dayanırız biz ona

Nasıl çilingir kora

Kurudu boğazlarımız

Patladı dudaklarımız,

Ama ver bana yanak

Hem de ver öyle dudak

Kal bana sen gerçek dost

Bucaklıyız ikimiz

Nerede sabır tam çelik

Hem de can bakar iyilik

Esmerce toprağım, sarmaş

Canıma sen pek yaklaş

Bırak böyle biz kalalım

Allah'ın dünyasında! (Köse, 1991:3).

Şiirin birinci kıtasında iklimin toprağa etkisi betimlenmiş ve toprak “çatlak” olarak nitelendirilmiştir. Sıcaklığa karşı insanın sergilediği davranış, çilingirin ateşe sabrına benzetilmiştir. Ozan yaz sıcağından şikâyetçi olmamakla birlikte toprak için gerekli görmüştür onu. *Kurudu boğazlarımız / Patladı dudaklarımız* edimlerinde ozan bunaltıcı sıcaklığın kuvvetini göstererek okuyucuyu şiire dahil etmiştir. Boğazlar kurumuş, dudaklar patlamıştır lakin ozanın gözünde bu durum bir sorun teşkil etmemektedir. O yalnızca toprakla dost olmayı istemektedir. Toprağın insana yüklediği rahatlama hissi ve aitlik şiirin son mısraında *Esmerce toprağım sarmaş / Canıma sen pek yaklaş / Bırak böyle biz kalalım / Dünyasında Allah'ın* sözleriyle ifade edilmiştir.

Bu kısımda incelenen şiirlerin ana temasını vatan oluştursa da; bazı şiirler geçmiş ve gelecek arasında bağlantı kurmakta ve Gagauz Yeri'nin ulaştığı yüksek seviyeyi vurgulamaktayken bazı şiirlerde halkın vatan toprağına verdiği zarara değinilmektedir. Bazı şiirlerde Sovyet yönetimine ve liderlerine övgü yer alırken bazılarında ise Gagauz halkının yaşadığı zor günler, maruz kalınan büyük açlık tasvirlerle görünür kılınmaktadır.

2.2. EKMEK KONULU ŞİİRLER

Resmi kaynaklara göre insanoğlu yerleşik hayata geçmediği süre zarfı içinde avcılıkla geçiniyordu. Türkler ile ilgili yerleşik hayatın ilk belgelerine Uygurlardan itibaren ulaşılmaktadır. İnsanoğlunun toprağı işlemesi ve dönüştürmesi Uygurlarla birlikte sağlanmıştır. Tahılı eken ve öğüten insanoğlu çeşitli uğraşların sonunda ekmeğı de bulmuştur. İnsanlığın temel gıdasından biri olan ekmek sofraların vazgeçilmez besinlerinden biri olmuştur. Ekmeğın varlığı insanlar gözünde büyük bir öneme sahip olmasa da yokluğu derin anlamlar içermektedir. Köse'nin aşağıda incelenen şiirleri ekmeğın önemini öne süren eserlerdir.

2.2.1. Ekmek

Ekmek.

Eh, dünyayı tutan ekmek!
Hiç yokuz biz sensiz
Dünya kayıp günsüz
Bir gün de hiç geçmez
Sıra da bir şey hem etmez
Sensiz.
Ekmek- ömür,
Dünya bütün!...
...Sıcak ekmek de önümde
Sofrada, yuvarlak
Hem sanki seviniyor
Bizi doyuracağına
İşimizi hatırlayacak
Topraktır anası ekmeğin,
Bahşiş o büyük işten!...
Bundan dolayı olmalı
Tepsi de parmaklı
Kalsın somunlarda
Ana işi hatırlamak
Onu hiç unutmamak:
Uyumadı ana
Bize sıcak ekmeği
Sabaha kadar pişirmeye
... Ana- ekmek, ekmek ana.
Dost, var mı onlara hiç paha
Hem onlardan büyük var mı daha?(Köse, 1983:62).

Ekmek, her dönemde ve her millette sofraların vazgeçilmez unsuru olarak karşımıza çıkan temel bir besin maddesidir (Gürbüz, 2019). M. Köse'nin "Ekmek" şiirinde *Hiç yokuz biz sensiz* ediminde ekmek, insanın yaşamla bağının bir göstergesi olarak görülmektedir. Ekmeğin yokluğunu Köse, günsüz dünyaya benzetmektedir. *Sıcak ekmek de önümde* ediminde ozan, ekmeğin sıcaklığı ile kurulan mutlu aile sofrasını hatırlatmak istemektedir. Ekmeğin sıcaklığından sebep çıkan buharları ozan kişileştirmiş ve onu

soluyor olarak göstermiştir. Buğday insanların çeşitli emeklerinin sonunda ekmek halini almaktadır. *İşimizi hatırlayacak* mısraında ozan, insanların ekmek üzerindeki emeklerine telmihte bulunur. *Topraktır anası ekmeğin* ediminde ise ekmeğin ham maddesinin toprakla olan ilişkisine değinilmektedir. Anaların çocuklarına sıcak ekmek yedirmek için uykularından feragat ederek ekmek pişirmeleri, ekmeğin insanları doyurması ozanın gözünde bir kutsiyet taşımaktadır. Bundan sebep dünyada ne anne gibi ne de ekmek gibi pahası büyük bir şey bulunmamaktadır.

2.2.2. Ekmek Trofasının³⁰ Büyüklüğü

Ninem beni

Hep gökle korkuttu,

Bir trofacık ekmeği

Kaçırmamaya

-Her bir parçayı

Ye avuçlarından

Kaçırmayasın hiçbir de trofayı

Ekmek- kutsaldır

Ekmekcik- o Allahlı!...

Babam- anam

Böyle söylediler,

Bağırırdılar keski

Korkuturlardı belli

Ninem- Allah ile,

Annem- Allah ile

(Babam o daha çok

“ölçerdi” kayışta!)

-Ekmeğe lazım yemeğe,

Nasıl en tatlı balı,

Günah bitirmemeye

Hem atmak- daha günahlı!...

Ekmeği atmadım

Hiçbir kere kaçırmadım,

³⁰ Kırıntı

Ben her zaman
 Bitene kadar yedim
 Kolay ve zor
 Pek çok sıra
 Açlık çektim
 Ama kolay çocukluğumda
 Zorluk unutulurdu
 Ve tok günlerimde
 “Günahlandım” kimi sıra:
 Hem unutturdum,
 Hem yanıltırdım
 Ekmek parçasını, ama,
 Başlamadım atma
 Ekmeği dilimden kaçırdığım zaman
 İşlediği suç cezalandığı beni sonda
 Sayardım açlık
 Ekmeğe verilen değerdir
 Boylar- yıllar biraz güçlendiğinde
 Koştı zorluk işin oklarına
 Çok işleri sadece çiftte
 Yorgun pek tanıdım-
 Sürdüm, ektilim
 Geç zamandan hem biçtim.
 Şu ter keskin,
 Körpe bedenimin sızlaması
 Ve çok sefer
 Aça yavan uyukladım.
 Ve o zaman ben anladım,
 Ekmeğin değeri-
 İşin yorulması;
 Yağlıyorsun dille trofayı
 Avucundan

Sen kendini adam
 Tanırısın azar azar!
 ... Değil her bir şaşma
 Eski sıralardan.
 Bilirim ki ekmek
 Değil Allah'tan bağışlanma.
 Ama yağışlıkta hem kurakta
 Ekmeğin trofasına
 Duyarım büyük saygı!
 Bırak sofram benim
 Kırılsın yemeklerden
 Hem kalkalım o sofradan
 Düz güldüre, güzel!..
 Bugünde beraber
 Biliriz biz kolay
 Ekmeği gücendirmeye
 Ekmek parçasını sen yemedin
 Somunu bitirmedin
 Ve attın...
 ... Alıştık,
 Bunda görmedik bir kötülük,
 Laf etmeye
 Ekmek kırıntıları için!
 Hem değil kırdan,
 Kuşa, mala,
 Kaybederiz inatlığa-
 Pişirilmiş, ev içinde!..
 Büyük memleket
 Bizde ucuz ekmek,
 Ama para mıdır
 O ekmekciğin değeri? (Köse, 1983: 69).

Köse, *Ekmek Trofasının Büyüklüğü* şiirinde ekmeğe duyulan saygıyı dile getirmektedir. Yazarın çocukluğunda yaşadığı durumun yer aldığı şiirde, küçük yaşlardan itibaren ekmeğe verilen hürmeti anlatmaktadır. Ninenin, ekmeğe hürmeti öğretmek için, Köse'yi gökle korkuttuğu belirtilmektedir. Gök olarak ifade edilen ise tanrıdır. Ninenin, annenin ve babanın kazandırmaya çalıştıkları hürmetin sebebi olarak ozan, ekmeğin kutsallığını ve Allah'ın kökünden geldiğini göstermektedir. Bu davranışın ozan üzerinde olumlu etkisi *Ekmeği hiç atmadım/ Hiçbir kere kaçırmadım* edimlerinde ifade edilmektedir.

Ekmeğe lazım yemeğe/ Nasıl en tatlı balı mısralarında M. Köse bal ve ekmeği karşılaştırır ve ekmeğin balı yercesine iştahla yenmesini ima etmektedir. Şiirin ilerleyen kısımlarında da ekmeğin kutsallığından bahseden şair, ekmeği atmanın yarım bırakmaktan daha günah olduğunu ifade etmektedir. Ozan, unutarak ya da yanılarak gösterdiği hürmetsizliğin, Allah tarafından açlıkla cezalandırılacağına inanmaktadır. Ekmeğe gösterilen bu saygının sebebi Allah'tan bağışlanmayı beklemek değil, sofraların bereketini artırmak ve insanların mutlu olmasını istemektir.

Ekmeği kişileştiren ozan, ekmeğin parçasının yenmemesinin, somunun bitirilmemesinin, ekmeğin atılmasının, ekmeği gücendireceğini belirtmektedir. Bu büyük memleket topraklarında ekmekler evde pişmektedir ve ucuzdur. Fakat ozan, kutsal ve Allah'tan geldiğine inandığı ekmeğin değerinin para olmadığını düşünmektedir.

2.2.3. Başka Ekmek³¹

Toprak, toprak ekmek için,

Ne çok yaş, umut, insan, çektin...

Kışın günü ya yaz adı

Toprağa ekmek çiftçi saydı

Beyaz saçlı zorlu yıllar

Toprak için ağladılar

Dirgen³² kardeş kardeşine

Çekti zordan, gelip anla...

³¹ Kısmet (1973) ve Umutlar (1988) kitabında yer almaktadır. İki şiir arasındaki tek fark Kısmet kitabında “geldi ekmek” kısmı Umutlar kitabında “başka ekmek” olarak kullanılmaktadır.

³² a. Rum. hlk. Genellikle harmanda sapları yaymaya yarayan demirden, çatallı bir tarım aracı, diren (Akalın ve [ve başk.], (2011), *Türkçe Sözlük*. Ankara: Tdk Yay.

*“Sen sensin!” büyük kavga çıkıp
Ve kör açlık dirgen kapıp
Kapıp urmak o yabancı
Ömür kara, artık acı...*

*Tarla başlarında sen- cenk?
Ki yok toprak, ki yok ekmek,
Ağlar küçüğü, ağlar büyükler
Açlık bıkmış- ekmek bekler*

*Kaldı geri şu cehennemde
Acı ömür eski günde...
Geldi toprak- geldi ekmek!*

Kardeş kardeşle- bir ekmek (Köse, 1973:41, 1988:56).

“Başka Ekmek” şiirinde, M.Köse savaş zamanlarında toplumun ve toprağın maruz kaldığı sıkıntıları görünür kılmıştır. İnsanların, ekmek için yaz-kış demeden umutla çalışmasını konu aldığı şiirinde zaman “beyaz saçlı” olacak kadar eski, ağlayacak kadar hislidir. Yapılan diğer bir yorumda ise “beyaz saçlı zorlu yıllar” ile uzun, sıkıntılı yılları yaşayan insanların toprak için ağlaması ifade ediliyor olabilir. Dirgen, otu vb. şeyleri kuvvet uygulayarak kaldıran bir araç, bu bağlamda kardeşe dirgen olmak, kardeşine destek olmak düştüğü yerden kaldırmak olarak yorumlanabilir.

Prof. Auerbach’a göre iki türlü savaş edebiyatı vardır(Akt: Duman, 2018).

- I. Savaş sırasında oluşan edebiyat: Harplerin cereyan ettiği dönemlerde, onunla birlikte meydana gelen edebiyattır.(...)
- II. Savaş sonrası oluşan edebiyat: (...) sanat bakımından daha ehemmiyetli olan millî şaheserlerdir.(...) Şair veya yazarlar, devirlerinde olan bir savaştan bahsetmez, geçmiş zamana ait herhangi bir savaşı ele alırlar.

İkinci Dünya Savaşı’nın ülke içinde taşıdığı önemin yanında, eserlere sıklıkla yansımaları görülür. Köse’den, Vurgun’a, Aytmatov’a kadar Sovyet eserlerinde bu konu yer almıştır.

Tarla başlarında sen- cenk?/ Ki yok toprak, ki yok ekmek/ Ağlar küçüğü, ağlar büyükler/ Açlık bıkmış- ekmek bekler şiirin tematik dokusunu savaş, açlık, çaresizlik

oluşturmakla beraber içinde bulunulan durum hissettirilecek şekilde sunulmuştur. Şiirin son mısralarında, cehennemle eş değer tutulan eski günlerin bittiği, toprağın, ekmeğin ve kardeşliğin geri geldiği belirtilmiştir.

2.2.4. Tuzsuz Ekmek

Kolay yaşamaya

Ben el uzatmadım,

Onun o keyfine

Yürek de açmadım.

Kolayken yaşamaya

Tuzsuz ekmeği bulmaya

Seni çalı bırakıyor

Emin insanlığını

Seni kuru eder,

Süzüp şen yüreğini,

Yapar seni sağır

(Çok kulağını tıkar)

Ve yok gibi türkü

Şiirler kendi söğündü

Sana gerçek ışık kalmaz

Tuzsuz ekmek yenmez.(Köse, 1975:61).

“Tuzsuz Ekmek” şiiri mecazlı bir başlıkla başlayıp mecazlı söyleyişlerle devam eden iç içe geçmiş mecazi anlatım halkaları ile dizelerin bütünlüğünü sağlamış anlam tabakasını oluşturur. Şiirin anlam tabakasını *ön-yapı* (Tunalı,2014:60)daki irreal varlıklar değil, *arka-yapı*(Tunalı,2014:60)daki real varlıklar oluşturur. Şiirin muhtevasına bakıldığında, başlıktaki gibi ekmek kullanımı söz konusu değildir. Burada ozan “Tuzsuz Ekmek” kullanımıyla emeksiz ulaşılan işlerden ve bu işlerin insanlar üzerindeki etkisinden bahseder. Emek verilmeyen işlerin insan üzerindeki maddi ve manevi tezahürlerini zayıf, kuru ve sağır sıfatlarıyla görünür kılar.

Şiirleri ve türküleri insanın yaşamındaki ışık olarak niteleyen ozan, emeksiz yaşamı ve sanatsız kültürü tuzsuz sıfatıyla betimleyerek hayatın tatsızlığını belirtir.

2.2.5. Ne Lazım Bana

*Kabul etmez boğazım haram ekmek
Değil lazım bana yumuşak döşek,
Hiç aramam rahatlığı hem gamsızlığı
Yok olsun benden vakit yakmağa*

*Terceğizim işte aktığı zaman,
Ne tatlıdır bu ekmek yerde
Çalışkan dostum yanımdayken
Hiç kimse demez, ki vakti bozdum
Hiç yüreğim bıkmaz sert gezmelerden
Cesurca gücüm işe dalsın
Vatana üstün fayda yağmağa
Ne lazımdır daha, dostlar bana? (Köse, 1973:124).*

Sosyal ve Politik (Kaplan, 2018) amaçla yazılan bu şiir Marksistlerde olduğu gibi halka, topluma, dünyaya yönelir. Sonucu ne olursa olsun ozan başkasının hakkını gasp etmekten uzak durmaktan yanadır. Yaşadığı sıkıntılardan kurtaracak her şeyi elinin tersiyle iter çünkü ona göre kazanılan şeylerde emek olduğu müddetçe anlamlıdır. Şiirin ikinci mısraı sözlerimizi ispatlar niteliktedir. *Terceğizim işte aktığı zaman/ Ne tatlıdır bu ekmek yerde/ Yanımda o vakit işçi dostum / Kimse demez ki vakit bozdum* mısraında emeğin karşılığında ulaşılan nimetin ya da varlığın saadetinden bahsedilmektedir. Birey, sevdiği insanlarla sevdiği işleri yaptığı sürece mutludur. Menfaatleri uğruna istemediği, sevmediği işlerle meşgul olan insan mutsuz olmanın yanı sıra çevresindeki insanları da mutsuzluğa sürüklemektedir. Ozanın tek amacı vardır vatana faydalı olmak. Bu amaç dışında hiçbir şey onun için önem arz etmemektedir.

2.2.6. Ekmek Kokar Eller

*Ey, kuşlar yüksek gökten,
Bulutun içinden,
Hep bakarsınız yere,
O çalışkan çiftçilere*

Nasıl, yapışıp toprağa

*Her ilkyaz arzu/istekle kıra
Teneden ekmeğe inanç
Tutturuyor sakın candan...*

*Çiftçinin yüreği ne büyük,
Düşleri de ne ürük,
Toprakta çetin durar
Avucu ekmek kokar.*

*Nasıl söz ama bulsam,
Türkümde uygun çalsam
Yaşasın çok kollar,
Devamlı ekmeğe kokar?(Köse, 1988:20).*

Mehmet Yalçın (2010)'a göre sanatsal bir anlatımın (bir şiirin, bir romanın, bir sinema vb.) gerçek ereği de bilgilendirmek değil, büyülemektir, yeniden döndürmek değil, tam tersine, bu gerçekten arındırmaktır. Bilgilendirme işi bilginlerin, düşünürlerin, öğretmenlerin işidir. Usta şairlerin şiirlerinde kendini açıkça gösteren bu ayrımdır. Şair okuyucuya bu böyle oldu, olmalı gibi izahta bulunmaz. Bazı durumları muhayyilesinde canlandırır ve gerçek bir durumdan hayalî ve sanatsal olaylar yaratır. *Ey, kuşlar yüksek gökten/ Bulutun da içinden/ Hep bakarsınız yere/ O çalışkan çiftçilere* mısralarında ozan, kuşlar üzerinde herhangi bir belirtme ve betimlemede bulunmadan Gagauz çiftçilerinin çalışkanlığını ifade eder ve kuşları da bu duruma şahit tutar.

Çiftçinin yüreği ne büyük / Düşleri de ne ürük³³ / Toprakta çetin durar / Avucu ekmek kokar ediminde toprakla uğraşan bireyleri (çiftçileri) hissiyatlı, düşünceli kişiler olarak tanıtmaktadır. Çiftçilerin toprakta sergilediği kararlı ve azimli duruş ellerini ekmek kokutmaktadır.

Ekmek Kokar Eller şiirinde ekmeğe ve ekmek için çalışan insanlara umut ve övme yer alır. Şiir içerik bakımından çiftçileri ve ekmeği konu edinse de esasında ekmek simgesel bir anlam taşımaktadır. *Yaşasın o çok kollar/ Ekmek kokan* edimlerinde emekle ulaşılan işler işaret edilmektedir. Toplumsal konulara değinen ve insanı etkileyen konuları

³³ Yügrük, hızlı giden. Ürük beegir: yügrük at. Baskakov N.A. (1991), *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*. (Çev. Doğru A., Kaynak İ.). Ankara: Kültür Bakanlığı.

eserlerinde işleyen Köse'nin şiirlerinde emek önemli bir yer arz etmektedir. Emekleriyle bir yerlere gelmeye çalışan ya da gelen insanları tam anlamıyla ifade edecek sözlerinin olmadığını belirtir.

2.2.7. Umutlar

Umut berekete,

Sıcak sıcak ekmeği-

Mutlu insan için

Toplar onu çiftçi

Karcağız konuştuğu zaman

Yağmur damladığı zaman

Ateş güller gibi

Onun yüreği açar

Umut berekete

Sönmezdir³⁴ çiftçide

Evde, dünyada, kırdan

Kısa uykusunda. (Köse, 1988:32).

Umut; Ummaktan doğan duygu, ümit(Akalın ve diğerleri, 2011)dir. Bir insanın yaşamında gerçekleşen durum veya olaylara karşı düşünülen olumlu fikirlere, beslenen duygusal inanca umut denilmektedir.

Köse, *Umutlar*³⁵ kitabında Gagauz halkının yaşadığı problemleri göz önünde bulundurarak geleceğe umutla bakmaktadır. Kitaptaki şiirlere genel olarak bakıldığında umutla ilgili şiirlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Dönemin ağır şartları içinde bireyi motive edip güzel günlerin geleceğine inandırmanın en etkili yoludur umut. *Umut berekete/ Sıcak sıcak ekmeğe/ Mutlu insan için/ Toplar onu çiftçi* edimlerinde Gagauz Yeri'nin ve halkının içinde bulunduğu yokluk ve yokluğun getirdiği mutsuzluk görülmektedir.

Şiirde ozan özneyi çiftçiler olarak almaktadır. Çiftçinin umudu ise toprağa ve topraktan elde edilecek mahsuledir. Toprağın berekete kavuşmasının insanlarda oluşturduğu pozitif etki şiirde öne çıkan duygulardandır. Çiftçilerin zihinleri, zaman, mekân fark etmeksizin

³⁴ bitmez

³⁵ Köse, M. (1988). *Umutlar*. Kişinev.

bereketin umuduyla meşgul olmaktadır. Öyle ki ufacık uyku içinde dahi bereketi düşlemektedirler.

2.2.8. İşçi Eller

İşçi eller

Ne çok değer var sizlere,

İşçi eller

Sizden büyük var mı daha?

Sizin yarattığınız

Canlı o çiçekler,

Sizi hem saranlar,

Sevinç bağışlayanlar!

Sizin yarattığınız

Aydın³⁶ yapılarımız

Bitmez işleriniz

Saygı çok bilmeniz!

Gökte o uydular

Sizin hem verdiğiniz

Ekmek sofralarda!

İşçi eller,

İyilik kokuyorsunuz

Ömür güzelliğine

Sizden bu dünyada

Büyükü ne vardır daha? (Köse, 1983:66).

Köse eserlerinde sıklıkla “işçi” sıfatını kullanarak toprak üzerinde çalışan, toprağı işleyen ve emek veren insanı konu edinmiştir. Şiire hâkim olan emekçi insanlara saygı düşüncesini ozan, çeşitli örneklerle desteklemektedir. *Senden büyük var mı daha?* ediminde hiç kimsenin emekçi bir insandan daha büyük olamayacağı, emeğin her şeyin önünde olduğu vurgulanmaktadır. Şiirin başlığını da oluşturan *İşçi Eller* ediminde ozan tek bir kesimi belirtmemektedir. Dünya üzerinde herhangi bir varlığın oluşmasında emeği geçen her birey, şiirin öznesi halindedir. Tarlaları eken toprağın yeşermesini sağlayan insanlar, binaları diken ustalar, seven ve sevgiyi insanlığa aşılayan herkes bir emekçidir.

³⁶ Işıklı

Ozan emekçi insanlara verdiği değeri ve duyduğu saygıyı şiirin son mısrasında *Büyük ne vardır ya sizden bu dünyada?* sözleriyle ifade etmektedir.

Bölümde incelenen şiirlerde: *Ekmek* (Köse, 1983) ve *Ekmek Kırıntısının Büyüklüğü* (Köse, 1983) şiirlerinde ekmeğe verilen değer ve hürmet işlenirken *Başka Ekmek* (Köse, 1973- 1988) şiirinde ozan ekmeğe hürmetsizliği işlemektedir. *Ekmek Kokar Eller* (Köse, 1988), *İşçi Eller* (Köse, 1983) ve *Ne Lazım Bana* (Köse, 1973) şiirlerinde ekmek için verilen emek yer alırken *Umutlar* (Köse, 1988) şiirinde ekmeğe umut yer almaktadır.

SONUÇ

Şiirin, dilde mevcut olan anlam derinliği ve ahenkli kullanımı şiiri diğer edebi ürünlerden ayıran en önemli kısımlarındandır. Edebi ürünler tarihi seyirden etkilenererek tarihi olaylara ve kişilere kaynaklık etmektedir. Şiir de bu eserlerin arasında yer alan önemli bir türdür. Çalışmada Gagauz yazar Mina Köse'nin “Kısmet (1973), Kardaşlık (1975), Topraan Ürek Düülmesi (1983), Umutlar (1988), Dattım Ömürden (1991)” eserlerinde yer alan “vatan” ve “ekmek” temalarının yoğunlukta olduğu şiirler tespit edilmiştir. Belirlenen şiirlerin Türkiye Türkçesine aktarımı yapıldıktan sonra şiirlerin muhtevası, taşıdıkları imgeler, dönemin şartları ve Gagauz halkının tarihi göz önünde bulundurularak ozanın, “vatan ve “ekmek” temasına yaklaşımı anlamsal açıdan incelenmiştir.

Şiirlerde yer alan simgeler bireyin ufkunu genişletirken az sözle derin anlamlar içeren cümleler oluşturmaktadır. Yukarıda incelenen eserlerde Mina Köse'nin duygu, istek ve şikayetlerinin üslubuna tezahürü görülmektedir. Köse, toplumu ilgilendiren durum ve olayları söz sanatlarıyla süsleyerek şiirlerinin farklılığını göstermiştir. Genellikle didaktik üslupla yazdığı şiirlerinde Köse'nin kullanmaktan vazgeçmediği yegâne kaynağı tabiattır. Tabiatı görünür kılmak ve görünmez olanları göstermek için sıklıkla doğaya başvuran ozan, bazı şiirlerinde tekrara düşmüştür. Gagauz halkının sorunlarına ışık tutan Köse'nin, öğretmen olmanın verdiği hisle öğretici ve basit bir dille yazdığı eserleri her yaş grubundan insana hitap etmektedir. İncelenen kitaplarda ozanın toprağı, Bucak'ı, vatan sevgisini, aşkı şiirlerinde işlediği görülmektedir. “Vatan” ve “ekmek” konularına ayırarak kısıtladığımız Köse'nin birçok şiiri yer almaktadır. Vatan konulu şiirlerde vatanın güzelliğini, ulaşılmazlığını, değerini anlatırken Mina Köse tabiat tasvirine sıklıkla yer verir. Bazı şiirlerinde ise vatanın yaşamış olduğu siyasi zorlukları ve insanların maruz kaldığı sıkıntıları anlatmaktadır. Köse, bu sıkıntıların tabiata nasıl etki ettiğini doğada yer alan unsur ve teşhislerle ifade etmiştir. Vatana ait olan her öge şiirde imge olarak yer almaktadır. Ekmek konulu şiirlerde de durum aynı seyirde devam etmektedir. Ekmek için tarlalarda çalışan insanlar anlatılırken doğadaki unsurlara başvurulduğu gibi, ekmeğin yokluğu anlatılırken de tabiattaki yokluk, kıtlık okuyucuların anlayacağı basit bir dille yazılmıştır. Bazı şiirlerde ise ozan, ekmek için verilen emeği ve ekmeğe beslenen umudu şiirlerinde işlemektedir.

KAYNAKÇA

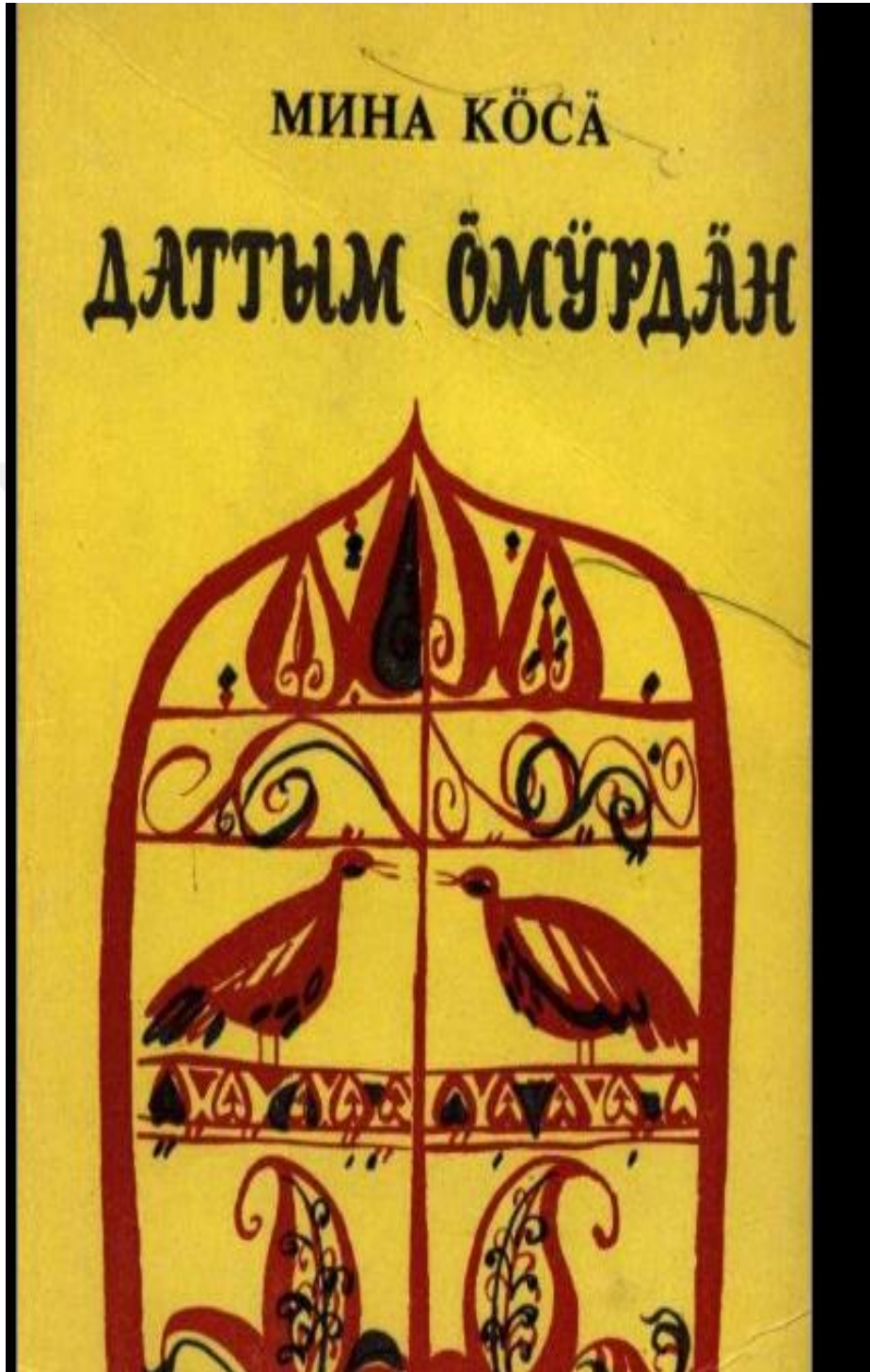
- Akalın, Ş. ve diğerleri (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2016). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili/ Dilbilim Açısından Bakış*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, N., Bek, K., Canberk, E., Kuran, N., Kutlu, N., Rifat, M., . . . Sumer, N. (1996). *Şiir ve Şiir Kuramı Üstüne Söylemler*. İstanbul: Düzlem Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2007). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi- Sözcükler Dizisi.
- Argunşah, H., & Argunşah, M. (2007). Gagauz Yazıları. 296. Kayseri: Türk Ocakları Yayın Dergisi.
- Argunşah, M. (1996). Çağdaş Gagauz Şiiri. *Türk Dili/ Türkiye Dışı Çağdaş Gagauz Türk Şiiri Özel Sayısı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aytmatov, C. (2018). *Toprak Ana*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bulgar, S. (1998). Sabaa Yıldızı. (7). Gagauziya- Avtonom Bölgesi.
- Chirli, N. (2008). Gagauz Edebiyatında Dionis Tanasoğlu'nun Yeri. *International Periodical For Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(7), 271-291.
- Cin, T. (2010). Milletlerarası İlişkilerde Yunanlaştırma Faaliyetlerine (Asimilasyona) İlişkin İki Örnek: Kalaşlar ve Gagavuzlar. (s. 11-50). Karadeniz Araştırmaları.
- Duman, H. (2018). Savaş Edebiyatı. 58(1), 99-110. İstanbul: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.
- Eliot, T. S. (1990). *Edebiyat Üzerine Düşünceler*. (S. Kantarcıoğlu, Çev.) Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Erendor, M. (2021). *Gagauz Türkleri "Gök Oğuzlar"*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Gaydarci, G. K., & Tukan, B. (1991). *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*. (İ. Kaynak, & M. Doğru, Çev.) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Güngör, H., & Argunşah, M. (1991). *Gagauz Türkleri/ Tarih-Dil- Folklor ve Halk Edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Güngör, H., & Argunşah, M. (1998). *Gagauz Türklerinin Etnik Yapısı, Nüfusu, Dili, Folkloru Hakkında Araştırma*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Gürbüz, İ. A. (2019). Osmanlı Dönemi Metinlerinde Ekmek ve Ekmekle İlgili Anlam Çerçeveleri. 3(4), 348-376. Dergipark.
- Haedens, K. (1961). Şiirin Tanımı. 244-245. (L. Ay, Çev.) Türk Dili Şiir Özel Sayısı.
- Jung, C. G. (2015). Dört Arketip. (Z. A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1997). Türk Milli Kültürü. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Kaplan, M. (2018). *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karaburun Doğan, D., Gazi, M., & Çakı, C. (2020). Sovyetler Birliği'nde Milli Marşlar Üzerinden Komünizm Propagandası. (67), 137-155. Ermeni Araştırmaları Dergisi.
- Karağaç , G., & Açıkgöz, H. (1991). *Azerbaycan Bayatları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, R. (2014). *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*. Ankara: Gafiker Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin Temeli/ Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köse, M. (1973). *Kısmett*. Kişinev.
- Köse, M. (1975). *Kardaşlık*. Kişinev.
- Köse, M. (1983). *Toprağın Ürek Düülmesi*. Kişinev.
- Köse, M. (1988). *Umutlar*. Kişinev.
- Köse, M. (1991). *Dattım Ömürdan*. Kişinev.

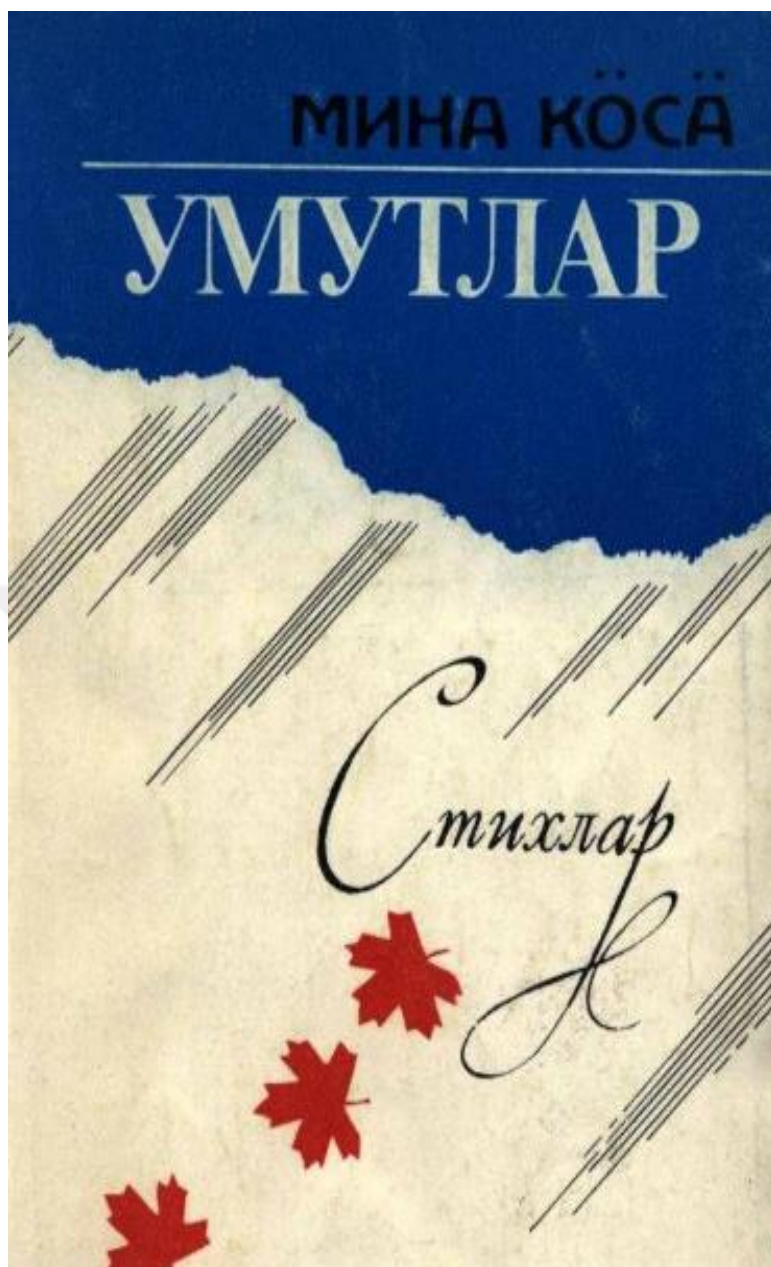
- Larousse, P. (1986). *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi 12*. İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Nayır, Y. N. (1999). *Balkanlar ve Türklük 1*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın Yayın.
- Özakdağ, N. (2012). Gagauz Şairlerinin Şiirlerinde Vatan Kavramı. *Türkoloji Üzerine Araştırmalar*, s. 32-49.
- Paz, O. (1995). *Öteki Ses Şiir ve Yüzyılın Sonu*. Ankara: Suteni Yayınları.
- Paz, O. (1995). *Şiir Nedir? Yay ve Lir*. İstanbul: Era Yayıncılık.
- Peker, G. (1995). Gagoğuz Özerklik Süreci: Dün ve Bugün. *Avrasya Etüdleri*(2).
- Şatıroğlu, A. V. (1973). *Dostlar Beni Hatırlasın*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Şklovski, V. (1971). "Sanat Yordamı", *Türk Dili*. (XXIII), s. 473-476.
- Tunalı, İ. (2014). *Sanat Ontolojisi*. İstanbul: Inkılap Kitabevi Yayın Sanayi Ticaret Aş.
- Turan, O. (1997). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefküresi Tarihi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Yalçın, M. (2010). *Şiirin Ortak Paydası I Şiirbilime Giriş*. İstanbul: İkoras Yayınları.
- Yavuz, N. (2010). Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar. *Gazi Akademik Bakış*, 4(7).

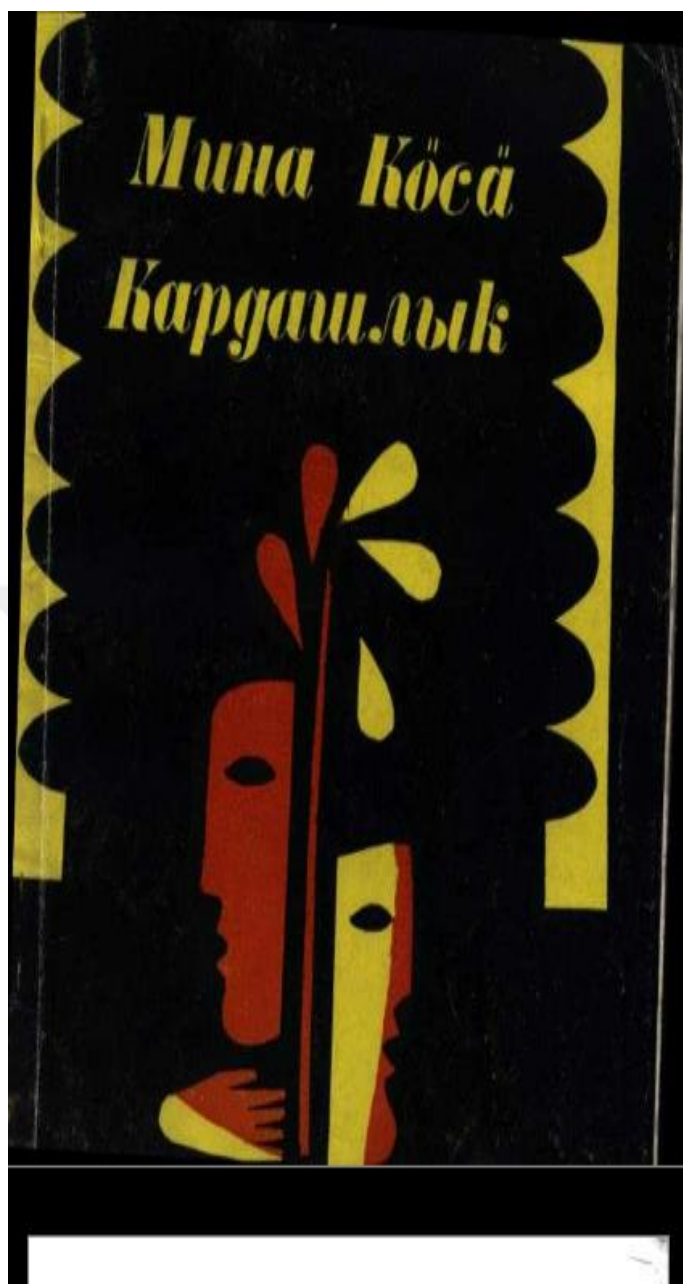
EK 1. Mina Köse'nin Fotoğrafi

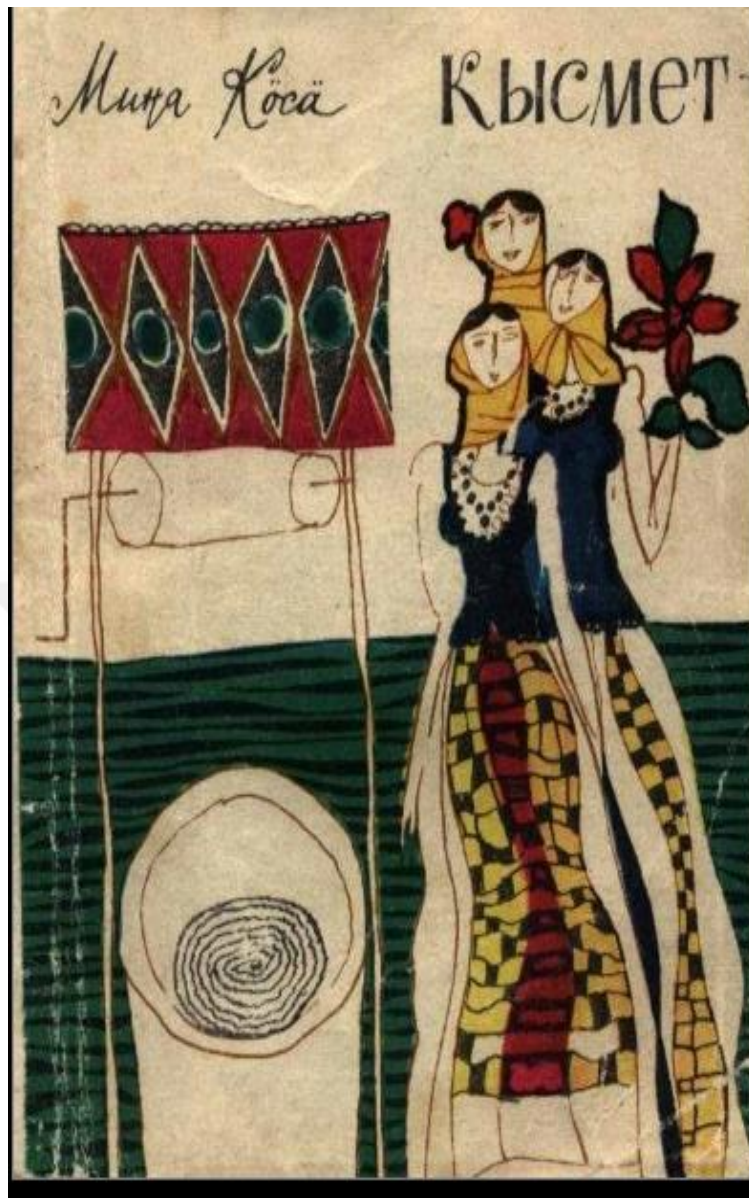
Ek 2. İncelenen Eserlerin Kapakları

ЕК.3. İncelenen Eserlerin Asılları

Ана топраам
(Материнская земля моя)

Дуудуу ерим үреемдә,
Гүнеш ойнээр үстүмдә.

Ана топраам — баш түркүм,
Чыкмаз онсуз хич сесим.

Ана топраам — бир солук,
Онсуз бана йок доорлук.

Илин гелер хем гөзәл,
Шен инсаным да гезәр.

Ана топраамдыр хошлуум —
Она дейни бән дуудум...

...Кимнәр тауу каз сайэр,
Башка топраа майылып,—

Харам она бу дүннә,
Гежәдир гүн еринә...

Кысмет куџаа
(В объятых счастья)

Ех, севги ана Бужаам,
Дикеннийди йашамам,
Зорларды аар ажын,
Куру-чатлак топражыын...

Солуйарды кырларын
Ниџа йангыны гуѳда,
Не раатсызды инсанын,
Покту гулуш куйумда...

Буѳн са дирилмиш меран,
Кысмет куџаа гетиран,
Гийиндин сан мейвалаа
Хем жомерт о баажылаа.

Дургудамасын сеси,
Севинарканя пеети.
Ех, севги ана Бужаам,
Қоџамаз хошлу топраам!

Гидер кушлар
(Улетают птицы)

Бакэр хава чоктан гүзә,
Гидер кушлар дизә-дизә:
Башка ерин — башка сыжаа,
Алмаз бизим гиби кужаа...

Ана топраам, о тарафым,
Олдун, кушчаз, бир кардашым.
Гелди вакыт — каптын йолу,
Биздән сыжаа, паалым, кору!

Гөрерим, ки гүчлү ўрәән:
Беним ерим — сенин топраан.
Башка ерин — башка сыжаа,
Алмаз бизим гиби кужаа...

Баашлээрым кендими
(Дарю себя)

Баашлээрым кендими сачадан,
Гөрүп инсаннарын ии ишини,
Үүсүз булсун йардым таманнан,
Ко космонавт алсын бүтүн бени.

Баашлээрым усуллаа, кабледи!
Ердә-суда йоллар ачаннара,
Куйту булсун йолжу динмишкән,
Билги, заамет тамах сораннара.

Баашлээрым кендими генчликлән,
Гүвә-гелин булсун кысметини,
Ени умут дүзән гержиклән,
Севәниәрә өз мемлекетини.

Баашлээрым Ватана битинжә,
Биттийнән дә баашлээрым кендими,
Достлук, кысмет даадан енийжә,
Дүниә бүтүн өмүр булсун ени!

Башка екмек
(Хлеб другой)

Топрак, Топрак — екмек ичин.
Не йаш, умут, инсан, чектин..
Кышын гүнү йа йаз ады —
Топраа екмек чифтчи сайды.

Биаз сачлы зорлу йыллар
Топрак ичин ааладылар.
Дийрен кардаш кардашына
чекти зордан, гелип аннаа...

«Сән сәнсени!» — бүүк кавга калкыр
Да көр аачлык дийрен капыр,
Капыр урмаа — о йабанжы
Өмүр кара, артык ажы...

Тарла башларында сән — женик!?
Ки йок топрак, ки йок екмек,
Аалээр күчүү, аалээр бүүкләр,
Аачлык быкмыш — екмек бекләр...

Не лāзым бана?
(Что нужно мне?)

Каблетмāз буазым харам екмек,
Дийл лāзым бана каба дōшек,
Хич йанмам раатлаа хем гамсызлаа,
Пок олсун бендāн вакыт йакмаа...

Тержезим ачан акэр иштā,
Не татлыдыр бу екмек ердā!
Йанымда ачан ишчи достум,
Кимсей демāз, ки вакыт боздум.

Хич ўрāām быкмаз четин гезсин,
Куведим ишā далсын гиргин...
Ватана ўстўн файда йапмаа —
Не лāзымдыр таа, достлар, бана!

Тузсуз екмек...
(Без соли хлеб...)

Илин йашамайа
 Бән ел узатмадым,
 Оуун о кефинә
 Урек тә ачмадым:
 Илинкән йашамаа —
 Тузсуз екмәй бұлмаа,
 Сени чалы бракәр,
 Емип инсанныыны,
 Сени куру едер,
 Сүзүп шен үреени,
 Папәр сени саар
 (Пек кулааны тыкаар)
 Да йок гиби түркү,
 Пеетләр кенди сүүндү,
 Қәр шафк сана калмаз —
 Тузсуз екмек нимәз...

РЕСПУБЛИКАМ

РЕСПУБЛИКА МОЯ

Шу кенарсыз ал чичеклини
Ен ий чичааһсин сән,
Қааһмил түркүлерин
Ен гүр сесийсин сән.
О дойналарлан,
Йалпак үзүннән,
Быкмаз ишиннән
Сени танийэр,
Йакын сайэр
Йашээр кимнәр Камчаткада
Хем чок дилли дә Қавказда.
Республикам,
Не бүүктүр еминим!
Сенсиз, паалым, бәһ йокум,
Топраа хализдир чокум!..

ЧОК КЕРӐ

МНОГО РАЗ...

Бужаам! Бан чок сыра
Татлы лафы адына
Хеп сӧледим андым
Хем севиндим.

Гӧкӱнӱӱ, паалыжыым,
Жӧмерт топраам, баяжуум, —
Ачык гӱнӱмсӱн сӱи,
Анам гиби,

Бужаам! Оперим бӱӱн
Бӱӱнкӱ мерадарны,
Нижӱ бӱӱр генчлӱр
Боба ели.

...Аннээрим, топражыым,
Таа битмеди лафым
Сенин ичин диңмӱӱ,
Ӯрек вермӱӱ.

Салт сӱнсин курумаз,
Имдат о сызынтым,
Ангысында гӧрмӱз
Кахыр жаным.

ТОПРААН КОКУСУ

ЗАПАХ ЗЕМЛИ

Ана топраан кокусу —
Сыжак екмәән шу буусу,
Не хош олэр гүүсүмә,
Ондан — бениз үзүмә.
Бана каршы о чыкар,
Ачан кушлар таа уйуйар,
Хем тоумнар таа уйкуда
Башаа гөрер дүшүндә,
Отлар дерин солуйэр,
Жана хошлу топланэр.
Күчүк йаттым вар кырда,
Кара чифтин башында,
Сайдым дүштә кендими
Бүүк адамым хем каави.
Пулуу гүттүм күчүктән,
Зеетли бойум таа ачан
Май гөрүнмәз чизидән...
...Шинди дә бана, демәә,
Топрак кокэр хеп екмәә...

ҮЧ ДЕРМЕН

ТРИ МЕЛЬНИЦЫ

Ичиндә Бешалманын
Күчүклүүм беним калды.
Күйүмүн ески гүнү
Кырк ики дермен билди.
Гаргалар гиби оннар
Доздолай конмуштулар,
Нижа мумнар шандалда
Күйүмүн баш ужуида.
Дерменияр, йолук-кырык,
Пак дизардиләр йанык
Бешалманын йаслыына,
О чиркин дә аачлыына.
Көөрдү күйүмүн гөзү,
Хасталаа йокту чөзү,
Езмектәнди дертлери,
Жандарданды зеетлери...
Шинди аяакта хемен
Калды үч саде дермен.
Каланы дүнә батты,
Зеет мезарына йатты.
Бак оннара музейдә —
Гүниүк түтер патреттә...
Үч дермен кырда дири,
Йарыкы гүнә гирир,
Ки гөрсүн Бешалмамы,
Кысметли хем дә шанны.

ДОРУ ЛАФ
ВЕРНОЕ СЛОВО

Дурарды аачлык йакада
Бизим о ески Бужакта,
Нандайды лүзгәр йалынны,
Чайыр ичи дә дикенни.

Чатларды пек кырлар,
Капардылар бүүк коркулар...
Бу топражыы деделерим
Чок йыл ичиндә актарды,

Пулук-казма зор бастырды,
Екмәә каннан чыкарды.
Йылар гечтиләр-учтулар,
Салт бир умуду брактылар...

Кәр дәдулар да бүүн шашәр —
Бужаа зор танымаа оләр!
Олду касаба күйлермиз,
Каавийдир дә йашамамыз.

Севинчлән жаным бүүн долу,
Бу дуумасына Бужаамын.
Дору лафы о ихтәрын —
Бужаа зор танымаа олду!..

БҮҮК БАЙРАК

ВЕЛИКОЕ ЗНАМЯ

Сармаш бана, үсек байрак,
Сармаш, бүүнкү шу йашамак!
Кәр нижә илкйазлар гелер,
Хализлимиз буну едер!

Ким беклемәз хеп илкйазы,
Ени, гөзәл йашамайы?!
Гитсин ески о оланнар,
Нижә кыштан карт айазлар!

Ени дүннә, йаннаш бана —
Бән шүкүрүм пек йолуна:
Сенин йолун — бүүк илинник
Бүтүн Топраадыр о генчлик!

Сән каранны йардын, дааттын,
Ишчилерә бир гүн дуудун.
Бүүн не едер шафклыын сенин —
Факирлери севиндирдин!

Россия, нижейсин жөмерт, —
Ола дууду сендән кысмет!..
Сармаш бана, үсек байрак, —
Бүүк Лениндән бүүк йашамак!

ЧОК КЕРӐ

МНОГО РАЗ...

Бужаам! Бан чок сыра
Татлы лафы адына
Хеп сӧледим андым
Хем севиндим.

Гӧкӱнӱӱ, паалыжым,
Жӧмерт топраам, бояжуум, —
Ачык гӱнӱмсӱн сӱи,
Анам гиби,

Бужаам! Оперим бӱӱн
Бӱӱнкӱ мерадарны,
Нижӱӱ бӱӱр генчлӱр
Боба ели.

...Аннээрим, топражым,
Таа битмеди лафым
Сенин ичин диңмӱӱ,
Ӯрек вермӱӱ.

Салт сӱӱсин курумаз,
Имдат о сызынтым,
Ангысында гӧрмӱӱ
Кахыр жаным.

РУС АГАМА

РУССКОМУ БРАТУ МОЕМУ

Ачан бүүкү бакэр,
Күчүү да ки гезсин,
О ел тез узадэр —
Ушак адымнасын.

Да сора билдийни
Хем бол да үреени
Жомерт ачэр она,
Хализ дейни ага.

Ачэр, недан салт иш
Бизи адам етмиш,
Хем нечин да Ватан
Жан, сайылэр анан.

...Бан шүкүрүм, ага,
Жомерт о елинэ,
Гениш рус үреенэ,
Кескин айданнына!

ТОПРААМ

ЗЕМЛЯ МОЯ

Бән Буҗакта дуудум-бүүдүм.
Бу пек гөзәл топрак беним.
Буҗак — пайы Молдованын,
Қааamil республикамызын.
Молдавия да хеп беним,
Хализ ана, паалы евим.
Молдавия да бир пайы
Пек бүүк топраан хем не паалы,
Ангысынын Совет ады,
О чок халкы кардаш йапты:
Руслар, ирак та якутлар —
Бир ананындыр ушаклар!
Бу бүүк топрак та хеп беним,
Сенин, онун хем хепсинин,
Қим бүүн билер алтын ады —
Оннар советтир адамы!

МОЛДОВАМ

МОЛДОВА МОЯ

Шу топраам, Молдоважым,
Гөзеллиин гөзеллийжим,
Карда о бир салкым,
Ама не о анылды:
Ишчилиин бежерекли,
Омүрү дә кысметли,
Түркүсү өтер өлә —
Севинсин бүтүн дүннә!..
...Кабарэрым бән, көшәм:
Кырларын — килим гөзәл,
Умутлар хализ олду,
Не кысмет бизә дууду!
Планнарын ачык, хошлу —
Коммунизмайа дору!
Қо бөлә гитсин-олсун,
Топражыым чичек ачсын!
...Сөлесәнә, дост, бана —
Вар мы нижә севмемәә,
Бу топраа чок өпмемәә
Хем она пеет өрмемәә?

БУЖАКТЫР ЖАНЫМДА
БУДЖАК В СЕРДЦЕ МОЕМ

Су дийлдир дамарларымда
 Акэр быкмаз, хем дā кайнээр —
 Чок куветлār вар орада
 Ки уйкусуз калэр, калэр...
 Оннар ачык о гүнүндāн,
 Бужаан чок жōмортлиндāн,
 Онун хем бүүк ишледийндāн,
 Инсан да пек севмесиндāн.
 Су дийлдир дамарларымда
 Акэр быкмаз, хем дā дартар —
 Гōзāl Бужактыр жанымда
 Бир генч башча гиби ачар!
 Ийлик каави — каави достлаа,
 Татлы — татлы да дилликлāā,
 Хем «шүкүр» чок дүшер демāā
 Совет о бүүк Кувединā —
 Бизи зордан куртарана,
 Кысмет хем бүүк ачанына —
 Күчүк хем бүүклеринā,
 Гагаузуи инсанына.
 Бужаам! Гелди гōзāl вакыт,
 Ки гōрмейāсин сāн хич кыт:
 Башчан долуйдур гүлфатма,
 Хавезсин шинди йашамаа!
 Ырежиймāдир бу гōрā
 Бүүнкү халын хем гүр саалыи,

БҰМЕК ТРОФАСЫНЫН БҰҰҚЛҰҰ

ВЕЛИЧИЕ ХЛЕБНОЙ КРОШКИ

Бабум бени
 Гөклән хеп коркутту,
 Дейни качырмамаа
 Бир трофажык екмәә:
 — Хербир парчайы
 И ауччуундан,
 Качырмайасын
 Барижәм бир трофайы,
 Екмек — о айозлы,
 Екмежик — о аллахлы!..
 Бобам-анам
 Бөлә сөләрдиләр,
 Баарардылар кески,
 Коркудардылар белли:
 Бабум — аллахлан,
 Мамум — аллахлан,
 (Бобам, о таа зеедә
 «Өлчәрди» кайышта!):
 — Екмәә ләзым имәә,
 Нижә о ей татлы балы,
 Гүнах имәә, битирмемәә
 Хем сыбытмаа — таа гүнахлы!..
 Екмәә сыбытмадым,
 Хич биркерә качырмадым,
 Бән херзаман
 Битинижә идим
 Колай-илин:
 Пек чок сыра
 Чектим аачлык,

Ама колай ушаклыында
 Унудуларды зорлук
 Да ток гүннеримдә
 «Гүнахландым» кими сыра:
 Хем унудардым,
 Хем йанылардым,
 Екмек парчасыны, ама,
 Чекетмедим сыбытмаа,
 Паксайды трофайы
 Дилимдән качырдым...
 Сонда зеегледи
 Кабаат бени:
 Сайырдым, аачлык
 Екмәәдир паа.
 Бираз калкты ачан
 Бойлар-йыллар,
 Қошту зорлук
 Ишин окларына.
 Чок ишлери салт чифттә
 Йоргун пек таныдым —
 Сүрдүм, ектим,
 Геч заманадан хем бичтим.
 Шу тер кескин,
 Сызламасы көрпә гүүдежинини,
 Хем чок керет
 Аач-йаван уйукладым.
 Да озаман
 Пек аннадым,
 Ани екмәән паасы —
 Ишин йорулмасы:
 Йалээрсын диллән трофайы
 Аужундан —
 Сән кендини адам
 Танырсын азар!..
 ...Дийл хербир шашма
 Ески сыралардан.

Билерим, ки екмек
Дийл аллахтан баашланма.
Ама йашлыкта
Хем кұракта
Бән трофасына екмәән
Гүдерим бүүк хатыр!
Қо софрам беним
Қырылсын имеклердән
Хем калкалым о софранан
Уз гүлдүрә, гөзәл!..
...Кәр бүүн дә, барабар
Варлымызда,
Билериз биз колай
Екмәә гүжендирмәә:
Екмек парчасыны сән имедин,
Сомуну битирмедин
Да сыбыттын..
...Сынаштык,
Бунда биз гөрмедән простлук,
Лаф етмәә
Екмек кырынтылары ичин!
Хем, дийл кырдан,—
Қуша, мала,
Қайбедериз инатлаа —
Пиширилмиш, ев ичиндә!..
Бүүк мемлекет,
Биздә ужуз екмек,
Ама парамыдыр
О екмежиниң паасы?

ИШЧИ ЕЛЛАР
РУКИ ТРУДОВЫЕ

Ишчи елләр,
Не паа вар сизлерә,
Ишчи елләр
Сиздән бүүк вар мы таа?
Сизин йараттыыныз —
Дири о чичекләр,
Сизи хем сараннар,
Севинч баашлайаннар!
Сизин йараттыыныз —
Шафкы йапылармыз,
Динмәз ишлериниз,
Хатыр чок билмениз!
Сизин йараттыыныз —
Гөктә о спутникләр,
Сизин хем вердиниз —
Екмек софраларда!
Ишчи елләр,
Кокәрсыныз ийләә,
Омүр гөзеллиниә,—
Бүүклү не вардыр йә
Сиздән бу дүннедә?

ЕКМЕК

ХЛЕБ

Екмек.
 Ех, дүннейи тутан екмек!
 Хич йокуз биз сенсиз —
 Дүннә каыйп гүнсүз.
 Бир гүн дә хич гечмәз,
 Сыра да бишей хем етмәз
 Сенсиз.
 Екмек — өмүр,
 Дүннә бүтүн!..
 ...Сыжак екмек тә өнүмдә —
 О софрада, томбарлак,
 Хем дә сыжак,
 Да сансын солуйэр
 Хем сансын севинер,
 Ани бизи дойуражэк,
 Ишимизи хатырлайжэк:
 Топрактыр анасы екмәән,
 Баашыш о бүүк иштән!..
 ...Онуштан олмалы
 Тепси дә пармаклы —
 Қалсын сомуннарда
 Ана иши анылмакта,
 Ани унутмамаа:
 Уйумады ана
 Бизә сыжак екмәә
 Сабаадан пиширмаә...
 ...Ана — екмек, Екмек — ана.
 Дост, вар мы оннара хич паа
 Хем оннарда бүүк вар мы таа?

БЕНИМ ТАРАФЫМ

Буҗактыр кенди
Ичер дизили,
Дүннә гөзелли,
Жанын илинни.

Чекерим түркү,
Өперим гөкү
Буҗаан үстүндән,
Йылдыз өнүндән.

Ишин чичекли,
Йардым кескинни
Бууҗер Буҗакта,
Кысмет топракта.

Не сарп тарафым,
Кәмил корафым,
Достлук, ичиндә,
Кардаш өзүндә!

Бән жан еримдә
Тутарым севә
Ана топраамы,
Сенмәз хошлууму.

ҮРЕЕМИН ТОПРАА

Вар үреемдә беним топрак,
 Ангысынын ады Буҗак.
 Деделерин деделери
 Ону севмиш, бракып ери,
 Ани калмыш пек иракта —
 Шу Варна тарафында...
 Вар үреемдә беним топрак,
 Паасыз калан бизим Буҗак.
 Тоом бырда дедәм даатмыш,
 Чизилерә дерин екмиш —
 Олә: умут буусун-олсун
 Хем кысметли өмүр чыксын,
 Да некадар буйжек тоомнар,
 Хич битмесин сенселеләр:
 Ким алк адым йапты бырда,
 Адымнары вар буун да таа...
 Вар үреемдә беним топрак,
 Шу генч хем шен бизим Буҗак.
 Алтын елли инсан онда,
 Ачык умутлан жанында...

БУРАДА

Бурада беним көкүм —
Ушаклыым хем да күйүм —
Иалпунун бойжаазында,
Бужаамын жанжаазында.

Бурада деделермин
Мезарлык олду еви:
Бабум-дәдүм чүрүдү
Хем бобам орый душтү.

Бурада Иалпуг кенди
Артык олду рааметли:
Не балык, не да кенар —
Салт коку, мискин хем аар...

Бурада, булэрым бән,
Аклымда хербир думан
Хем аул пардылардан,
Чок зорлук та евелдән.

Бурада хем ушаклыым —
Пек гееридә, о батылды,—
Узүмдән бурушуклар
Кедини... тутарлар...

Бурада бән чекеттим,
Илк адым ерда йаптым.
Бурада, санэрым ки
Адымым олжэк бижи.

ТОПРААМ-АНАМ

Топраам-анам, сендән беним
Өз бакышым, бүтүн кендим,
Беним дерин дуйгуларым,
Фикир ичин да сызынтым.

Ихтәр топраам, сән гечирдин,
Ал каннан хеп бир ааладын —
Оккупантлар ачан емди
Гежә-гүндүз кысметлинин.

Куру даллар гиби аачта
Калдын ирми ики йылда,
Хем өдүнү патлаттылар
О жандарлар-йабанылар.

Каврардылар тез аазындан
Кәр быкажыы оннар озман —
Болай дойунсуннар чабук,
Каласын ки йанык кабук.

Топраам-анам, сендән беним
Дүнкү ачык о дүшлерим:
Гөрмәй сени башча гиби,
Совет хошлу гүннерини...

Топраам-анам, канатландын
Хем дорулду сенин саалыын,
Олдун пеливаннар гиби,
Жинкмәй зорлуклары дейни.

Да сувадын сннерини
 Хем гөстердин бежермени,
 Омүр ичин йаныклыыны,
 Боллук ичин качыманы.

Килим гиби мераларын,
 Бүүн кысметли инсаннарын,
 Оннар бу йашамак ичин
 Чок айозлу дүүшү билди...

Топраам, сениннән бән түркү
 Чалдым-ичтим түрлү-түрлү:
 Аалаттылар ескилери,
 Шеннендирер бүүнкулери...

...Чок деерләр зорлара бүүнкү —
 Хем уз, хем да ири-бүүрү.
 Не ийдир о лафлар, достлар,
 Ишә файдадыр ангылар!...

НЕ КАЛЭР?..

Санжы гиби
 Сыкэр бени
 Топраан халы,
 Ки оталы...
 Биз не йаптык —
 Топраа йактык!..
 Ба су тузлу
 Хашлээр ону —
 Да чок йара
 Чыкыр онда.
 Олса дили,
 Сёләр кенди...
 Пистицидләр
 /Отравалар/
 Кысыр едир
 Кәмил ери...
 Да не калэр
 Ушаклара
 Хем не беклеер
 Бизи да таа?..

ЭПИТАФИЯ

Иванэрым бāн, Бужаам:
 Гележек ѓлā заман,
 ѐлчүнмāй дейин хализ,
 Кимдик дивеч икимиз —
 Ким сенин мераларны
 Хем битмāз ишчилиини
 Кўчўклўўндāн ий билди,
 Айын-ачык сѓледи,
 Ким сени тамах севди
 Да пайы сонда калды,
 Ким кāмил гѓзеллини
 Кесилмāз хеп мететти,
 Ким сени ана билди,
 Мутлак оол сана калды,
 Халк достлуу ичин кимин
 Урежни дўўлдў хепбир?..
 Ий билерим бāн, Бужаам:
 Гележек ѓлā заман —
 Иатажам бāн топраанда,
 Динненмāй хептāн орда,
 Дийл лāзым хич кабартмаа,
 Ани чок йапты Мина —
 Иазсыннар кысажыктан:
 «Динненер оолу Бужаан».

НЕ ИСТАРСАН ДЕ, БУЖАК!

Не истарсан де, Бужак,—
Сай бени күчүк ушак,
Зерә гүүсүндән емдим,
Топрааны өптүм сенин

Да калдым онун пайы,
Ангысы динмәз сайды
Акылсыз гөзеллини
Хем зор ежелни.

Не истарсан де, Бужак,—
Хеп урәәм сана хашлак,
Зерә топраандан йангын
Урееми бесләәр кызгын.

Бән северим башчаны
Хем бүүнкү о саалыны,
Бән северим гөкүнү
Неетин да бүүклүүнү —

Ки оласын таа гөзәл,
Тоз кондурмасын инсан
Шу кәмил о сөзүнә,
Ани халк достлуу бакар.

БИР ЕЖЕЛ ИКИМИЗДА

Тарафым, паасыз топраам,
Чок сыра дедим таман:
Еминимсин сән беним
Хем саалыым, хем кысметим.

Ий дуйэрым халыны,
Ўреендән хер ажыны —
Паралээрлар жанымы
Гөзүндән о йашларын,

Ани чок тә олдулар:
Көрленерләр дереләр,
Вар ерләр кысыр калыр
Хем солук та оталы...

Ко бән көр-сакат калыйм,
Саалыымы фит харжайым —
Саде ама ежелим
Ўзүнү сенин билсин.

Бежим о чок долашык,
Йашамаа дейни йанык,—
Салт сениннән барабар
Омүрү Мина севәр.

АННАТ, АННАТ!..

Аннат, аннат йанмыш адам,
Не гечирдин йашаманда,
Чыкар үзә — билсин инсан —
Сарды сени не кахырлар.

Аннат гежә хем да гүндүз,
Буун йок не сакланмаа, коркмаа,
Хем лафетмәә тутнук, сессиз,
Сансын варарсын мезарлаа.

Аннат кара гүнү-зыны,
Ани бойарлардан дууду
Да пек емди о каныны,
Хем саалыжаан тез куруду.

Аннат жєнги, Ватан жєнги,
Нижә фашист өмүр кыйды —
Инсаннары дири иди,
Ама кенди да геберди.

Аннат сән башсызлыы, зору,
Ачан ичериндән капты
Шу Сталинин изиннери
Сенин битки имелиини.

Аннат бүүк кураклыы, аачлыы,
Ачан киши синек калды,
Жингәрди лүзгерләр ону,
Хер трофа алтыны гечти...

Аннат колхоз дуумасыны,
 Онун йаван софрасыны,
 О парасыз трудодени
 Хем тавандан хеп бош ери.

Гежә аннат, гүндүз аннат,
 Ани ички саалы йакәр —
 Кендимиздә вар кабаат,
 Ани ахмак ушак дууэр.

Аннат, ки вардыр тамахлык —
 Гөзү доймаз, сурат билмәз,
 Хем вар сырча йаланжылык —
 Бу дийл шака, кенди гечмәз...

Аннат, чок зор гөрмүш, аннат —
 Билсин генчләр хем ушаклар,
 Ки жан ийәрди бюрократ,
 О перестройкадан качар...

Аннат, аннат — ийлик ичин,
 Таазә солуу инсан ичсин!..

СЕЛҖМ САНА, ТОПРААМ!

Северим бӑн Бужаа, топраа,
Ани курэр бана софра
Ушаклыымдан гениш-гениш —
Ачан терли битӑрди иш.

Сувээрим ен — ишӑ дейни, —
Ки мететмӑӑ, топраам, сени,
Паалыйсын, брей, ӱрежиимӑ,
Нижӑ ана ушажыына.

Хатыр гӱдериз ишлерӑ,
Ани олэрлар кырында,
Қанат верерсин жаныма,
Бонжук дакӑрсын стихыма.

Селӑм, топраам, кескин сесли,
Не гӱниерин сенин гелди —
Кӑмил тӱркӱ гиби олдун,
Умутлармы хеп дойдурдун!

Северим бӑн сени, анам,
Ки чок дилдӑ вар буӱн ушаан,
Гӱзӑл сыра да йашамаа
Қурдун жандан сӑн оннара!

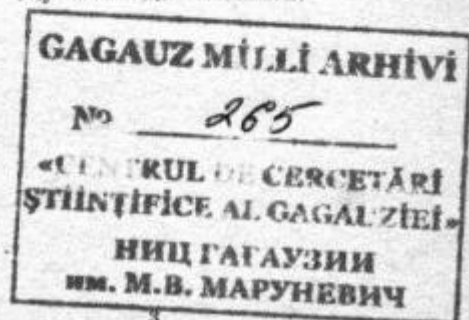
* * *

Тарафым, чатлак ерим,
Икимиз гүнә евли,
Дайанэрыз биз она,
Нижә чилингир кора.

Куруду буазлармыз,
Патлады дудаклармыз,
Ама вер бана йанак
Хем да вер блә дудак.

Кал бана сән дост хализ —
Бужаклыыыз икимиз, —
Нәнда сабур кәр челик
Хем де жан бакәр ийлик.

Есмержә топраам, сармаш,
жаныма сән пек йаклаш —
Ко блә биз калалым
Дүннесиндә аллахын!

ФИКИР ДУУМАСЫ

Сансын буквалыы ачтым,
Бӑн ачан кыра чыктым —
Гирештийдим окумаа,
Чифтчилини йаваш сӧкмӑӑ:

Нечин хер йылда инсан
Берекет ичин терлӑр,
Нечин йокмуш бир ӧрнӑӑ
Чифтчилини бу дӑннедӑ?..

Трофанын да бӑӱклӑӱнӑ
Хеп кырда кендим гӧрдӑм —
Аач калдым ачан орда
Бужаамын чок кытлыында...

Сансын буквалыы ачтым,
Бӑн ачан кыра чыктым,
Озмандан беери ондан
Хеп фикир чектим таман.

«АФГАННАР»

Кости Бодурун хатырына

«Афганар ичин лафым —
 Хем санжым, хем да йашым;
 Не гелди башымыза —
 Бүүн айып үзүмүзä...
 Иабанжы шу топракта
 Зеет дүштү чок ооллара:
 Тä гезерлär оннардаи —
 Ба гөзү кападылма,
 Иа макаклан сокакта,
 Иа бир коллан орада,
 Вар башка да кусурда,
 Онбеш бин са мезарда
 Несой жан да дайансын,
 Анайа илин олсун,
 Незаман гөзү онун
 Куруйжэк шиндäи, достум,
 Оолуну ачан гөмдү
 Гөрмеди о үзүнү —
 Оол дүштү евä саклы,
 Насыл Костимиз Бодур*
 Тенекийлän сарылы?..
 Насыл Костимиз Бодур*
 Душмандан куртулмады
 Да гирди күйä кахыр,
 Ани бүүн да жан йакыр,
 Несой таш та дайанэр,
 Устүндäи ани дурэр?..

* Беш-Алмалы, гечинди Афганистанда 1982-жи йыл-

СЕНДАН, ТОПРААМ

Сән вердин, Топраам, бана,
Дилимдә чок инсана
Булайым ишчилини,
Кенарсыз жомертлини.
Сән вердин дуйгу бана,
Долайы ки танымаа,
Кахыра илач булмаа,
Дорулаа үрек ачмаа.
Сән вердин, Топраам, бана
Ики ел ишә кошмаа,
Кабаржыы севсин оннар,
Күпейи нижә кызлар.
Хем дә гөз вердин бана
Фикирлини окумаа,
Чок бакмаа ийликлини
Хем үрүк гөзеллини.

БАШКА ЕКМЕК

Топрак. Топрак — екмек ичин.
 Не йаш, умут, инсан, чектин...
 Кышын гүнү йа йаз ады —
 Топраа екмек чифтчи сайды.

Бийаз сачлы зорлу йыллар
 Топрак ичин ааладылар.
 Дийрен кардаш кардашына
 Чекти зордан, гелип аннаа...

«Сән сәнсин!» — бүүк кавга калкыр
 Да көр ачлык дийрен капыр,
 Капыр урмаа — о йабанжы,
 Өмүр кара, артык ажы...

Тарла башларында сән — жenk!?
 Ки йок топрак, ки йок екмек,
 Аалээр күчүү, аалээр бүүкләр,
 Ачлык быкмыш — екмек бекләр...

Калды герн зын-жендемдә
 Ажы өмүр — ески гүндә.
 Гелди топрак — башка екмек,
 Кардаш кардашлан — бир екмек!

БЕНИМ ТҮРКҮМ...

Беним түркүм — бир селәм,
Чешмә гиби хош гелән.
Түркүм жөмерт бир үрек,
Бүүйәр иңжә пак екмек.

Беним түркүм — бир байрак,
Гөтүр, достум, чок ирак!
Түркүм гүр демир сеси,
Алтын екин дереси.

Беним түркүм — бир кысмет,
Ичерләр долар песмет.
Түркүм бир дерин емин,
Иазылы ташта четин.

Беним түркүм бүүк боллук,
Ону чалалым чоклук!
Түркүм беним пак гүниәр,
Көктән курусун женкләр!

Түркүм ачык чичекләр,
Достлашсын хепси дилләр!
Беним түркүм кемеңчә,
Чалсын о хеп бөлежә!

Беним түркүм ийликләр,
Хайырлы белли ишләр.
Түркүм беним ий саалык —
Чалын ону быкмазлы!

ЕКМӐӐ КОКАР ЕЛӐӐ

Ей, кушлар ўсек гӧктӑн,
Булудун да ичидӑн,
Хеп бакӑрсыныз ерӑ,
О динмӑз чифтчилерӑ.

Насыл, йапышып топраа,
Хер илкӑяз хавез кыра:
Тенедӑн — екмӑӑ инан
Туттурӑр услу жандан...

Чифтчинин ўрӑӑ не бӱӱк,
Дӱшлери дӑ не ўрӱк,
Топракта четин дурар,
Панчасы екмӑӑ кокар.

Несой сӧз ама булсам,
Тӱркӱмдӑ уйгун чалсам —
Йашасын чок о коллар,
Ани хеп екмӑӑ кокар?

УМУТЛАР

Умут берекетә,
Сыжак-сыжак екмәә —
Мутлу инсан ичин
Топләэр ону чифтчи.

Ачан каржаз конэр,
Ачан йаамур дамнаэр, —
Атеш гүлләр гиби
Онуи үрәә ачэр.

Умут берекетә
Сүнмәздир чифтчидә —
Евдә, дүүндә, кырда,
Кыса уйкусунда.

EK 4. Orijinallik Raporu

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 03/11/2022
Tez Başlığı : Gagauz Yazar Mina Köse'nin Şiirleri Üzerine İnceleme Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 63 sayfalık kısmına ilişkin, 03/11/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %4 'tür. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç/dâhil 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
Tarih ve İmza 03/11/2022
Adı Soyadı: Tuba Çimen Öğrenci No: 18202000008 Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Programı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI İmza:

EK 5. Etik Komisyon Muafiyet Formu

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih: 03 /11/2022
Tez Başlığı: Gagauz Yazar Mina Köse'nin Şiirleri Üzerine İnceleme Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
Tarih ve İmza 03/11/2022
Adı Soyadı: Tuba Çimen Öğrenci No: 18202000008 Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Programı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u>
_____ (Dr. Öğr. Üyesi: Nina Petrovici İmza:
Detaylı Bilgi: https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003 Telefon: 0-4782117522 Faks: 0-4782117523 E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Tuba Çimen

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi- Çağdaş Türk
Lehçeleri ve Edebiyatları

Yüksek Lisans :

Öğrenimi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi : _____

Tarih : 03/11/2022